

**UNIVERZA NA PRIMORSKEM
PEDAGOŠKA FAKULTETA**

**MAGISTRSKO DELO
KATARINA TISCHER GREGORIČ**

KOPER 2012

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
PEDAGOŠKA FAKULTETA
Inkluzivna pedagogika

Magistrsko delo
OSVEŠČANJE OKOLJA KOT TEMELJNI
DEJAVNIK INKLUZIJE OSEB S POSEBNIMI
POTREBAMI

Katarina Tischer Gregorič

Koper 2012

Mentor: doc.dr. Božidar Opara

Somentor: mag. Janez Drobnič

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisani/a Katarina Tischer Gregorič študent/ka študijskega programa
Inkluzivna pedagogika

izjavljam,

da je magistrsko delo z naslovom Osveščanje okolja kot temeljni dejavnik
inkluzije oseb s posebnimi potrebami

- rezultat lastnega raziskovalnega dela,
- so rezultati korektno navedeni in
- nisem kršil/a pravic intelektualne lastnine drugih.

Podpis:

V Kopru, dne 29.6.2012

Zahvala

mentorju dr. Božidarju Opara za strokovne sugestije;
somentorju mag. Janezu Drobniču za strokovno pomoč, spodbudo in prijetno
sodelovanje;

Robertu za strpnost, pomoč in spodbudne besede;

Gabrijelu in Rihardu, ki sta pridno zvečer zaspala, da sem lahko začeto delo hitreje
dokončala;

staršem za vso pomoč med študijem in nastajanjem dela;

Ingrid, hvala – saj veš zakaj.

POVZETEK

Ključna tema magistrskega dela je vključevanje oseb s posebnimi potrebami v socialno okolje na lokalni ravni. Delo zajema tudi pregled vrst invalidnosti, aktualen pojem vključenosti oseb s posebnimi potrebami v socialno okolje ter zgodovinski pregled obravnave invalidov v svetu in pri nas. Temeljne predpostavke za dobro vključevanje oseb s posebnimi potrebami v okolje vidimo v neovirani komunikaciji z vrstniki in okoljem, polno sodelovanje pri vseh vprašanjih življenja in dela ter v odpravljanju grajenih ovir v prostoru za neoviran dostop do javnih objektov in prostorov.

Inkluzija je človekova pravica in pomeni proces, pri katerem se naučimo živeti drug z drugim, četudi smo različni. Pomeni tudi »biti skupaj, se družiti z osebami s posebnimi potrebami in jih vključevati v sooblikovanje novega sistema sožitja, ki bo omogočal vsem polno sodelovanje in napredovanje vseh.

V nalogi analiziramo obstoječe stanje grajenega okolja v občini Renče – Vogrsko, ki ga dopolnjujemo s fotografijami, posnetimi na terenu. Oblikovali smo tudi predlog modela integracije, s katerim bi lokalna skupnost celovito pristopala do oseb s posebnimi potrebami.

Ključne besede:

invalidi, osebe s posebnimi potrebami, inkluzija, integracija, grajene ovire, lokalna skupnost.

ABSTRACTS

Inclusion of the persons with special needs into a social environment on local level is the key theme of a graduate thesis. An overview of the kind of invalidity , actual poema of the inclusion of the persons with special needs into social environment and historical overview of treatment of disabled persons is included into this work.

The basic concepts for inclusion of persons with special needs into an environment are seen in unobstructed communication, full cooperation on questions of living and working, where we can learn to live with each others, nevertheless we are of different kind. It means to »live together«, living with persons with special needs and include them into conforming of new coexistence that helps full cooperation and progress to everyone.

The present status of integration in a community of Renče-Vogrsko is presented in this thesis, which is fullfilled with photos taken outsides. A preposition of a model of integration where the community could fully approach to the persons with special needs is also formed in a thesis.

Key words:

disabled persons, persons with special needs, inclusion, integration, unobstructed communication, engeneered barriers, local community

KAZALO VSEBINE

1	UVOD.....	6
2	TEORETIČNI DEL	7
2.1	Opredelitev pojmov.....	7
2.1.1	Drugačnost.....	7
2.1.2	Otroci s posebnimi potrebami.....	7
2.1.3	Invalid	8
2.1.4	Integracija.....	8
2.1.5	Inkluzija.....	8
2.1.6	Osveščati.....	9
2.2	Otroci s posebnimi potrebami	10
2.2.1	Otroci z motnjami v duševnem razvoju.....	11
2.2.2	Slepi in slabovidni otroci	11
2.2.3	Gluhi in naglušni otroci.....	12
2.2.4	Otroci z govornimi motnjami	13
2.2.5	Gibalno ovirani otroci.....	15
2.2.6	Dolgotrajno bolni otroci	16
2.2.7	Otroci z motnjami vedenja in osebnosti.....	16
2.2.8	Otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja	17
2.2.9	Otroci z več motnjami.....	17
2.3	Zgodovinski diskurz (spreminjanje odnosa do oseb s posebnimi potrebami skozi človeštvo).....	18
2.4	Zgodovinski pregled prenove šolskega sistema	22
2.5	Socialna integracija otrok s posebnimi potrebami	30
2.5.1	Težave v socialni integraciji.....	31
2.6	Pomembnost odnosov med člani lokalne skupnosti.....	32
2.7	Standardna pravila za izenačevanje možnosti invalidov ter Agenda 22 kot aplikacija Standardnim pravilom	33
3	EMPIRIČNI DEL.....	36

3.1	Namen raziskave	36
3.2	Opredelitev problema	36
3.3	Cilji raziskovalne naloge.....	37
3.4	Metodologija raziskovanja.....	38
3.4.1	Kvalitativna raziskava.....	38
3.4.2	Tehnike zbiranja podatkov.....	38
3.5	Obdelava podatkov.....	39
3.6	Raziskovalni vzorec.....	39
3.7	Raziskovalne hipoteze	39
3.8	Celoletni projekt »Vrabček upanja«	40
4	UGOTOVITVE RAZISKAVE	42
4.1	Stanje oseb s posebnimi potrebami v lokalni skupnosti (občina Renče – Vogrsko).....	42
4.2	Rezultati in interpretacija.....	62
4.2.1	Seznanjenost s problematiko oseb s posebnimi potrebami, njihovo integracijo in inkluzijo v lokalni skupnosti	63
4.2.2	Dejavnosti in aktivnosti za seznanjanje in večjo integracijo oseb s posebnimi potrebami	63
4.2.3	Zmanjšanje strahu pred sprejemanjem oseb s posebnimi potrebami in izstopanjem oseb s posebnimi potrebami v javnosti.....	64
4.2.4	Model za pripravo programa za integracijo invalidov v lokalno skupnost oz. »načrt za reševanje invalidske problematike v lokalni skupnosti«.....	65
5	ZAKLJUČEK S PREDLOGI	69
6	LITERATURA.....	72
7	PRILOGE.....	76

KAZALO FOTOGRAFIJ

Fotografija 1: Občinska stavba v Bukovici	45
Fotografija 2: Zdravstveni dom v Renčah	45
Fotografija 3: Podružnična šola Vogrsko in vrtec Zvezdica.....	46
Fotografija 4: Osnovna šola Renče	46
Fotografija 5: Knjižnica Renče	47
Fotografija 6: Avtobusno postajališče Volčja Draga.....	48
Fotografija 7: Pošta Volčja Draga	49
Fotografija 8: Banka Renče	49
Fotografija 9: Pokopališče na Vogrskem.....	50
Fotografija 10: Parkirišče pred pokopališčem na Vogrskem	50
Fotografija 11: Cerkev v Bukovici	51
Fotografija 12: Cerkev v Renčah	51
Fotografija 13: Kmetijska trgovina Siedra v Renčah	52
Fotografija 14: Garni hotel v Bukovici.....	53
Fotografija 15: Parkirišče pred hotelom v Bukovici	54
Fotografija 16: Trgovina v Volčji Dragi	55
Fotografija 17: Podjetje Ultrapac v Volčji Dragi	57

KAZALO SHEM

Shema 1: Šolski sistem v republiki Sloveniji.....	29
Shema 2: Načrt invalidske politike	70

1 UVOD

Ljudje v današnjem času živimo v družbi, ki se naglo spreminja. Zaradi nenehnega toka sprememb se srečujemo z raznimi, manjšimi ali večjimi ovirami, ki jih skušamo bolj ali manj uspešno reševati. Med nami pa živijo tudi osebe s posebnimi potrebami, poimenovane tudi invalidne osebe, ki se prav tako kot mi ali še bolj srečujejo z raznovrstnimi ovirami. Tudi zanje obstajajo rešitve, ki jih lahko skupaj poiščemo in uresničimo. Eno izmed dobro oblikovanih orodij in shem najdemo v Standardnih pravilih Združenih narodov za izenačevanje možnosti invalidov. (Urad Vlade RS za invalide, 1996) Ob tem igra pomembno vlogo država, nevladne organizacije, pa tudi lokalna oblast, ki skupaj z invalidsko organizacijo načrtuje realno in učinkovito. Invalidi potrebujejo podporo s strani lokalne skupnosti, da bi dosegli enake življenjske možnosti kot ostali ljudje; to je njihova pravica.

Magistrsko delo sem razdelila na dva dela: teoretični in empirični. V prvem delu sem na začetku opredelila teoretična izhodišča in izraze, ki jih uporabljamo, ko govorimo o osebah s posebnimi potrebami. V nadaljevanju sem opisala populacijo oseb s posebnimi potrebami, kjer sem se opirala na Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (Ur. l. RS št. 3/2007-UPB1) ter na paradigme o otrocih s posebnimi potrebami, ki jih navaja dr. Opara v svojem priročniku *Otroci s posebnimi potrebami v vrtcih in šolah* (2005). Ta navaja, da so otroci s posebnimi potrebami otroci z motnjami v duševnem razvoju, slepi in slabovidni otroci, gluhi in naglušni otroci, otroci z govorno – jezikovnimi motnjami, gibalno ovirani otroci, dolgotrajno bolni otroci, otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja ter otroci z motnjami v vedenju in osebnosti. Med otroke s posebnimi potrebami pa prišteva tudi nadarjene otroke.

V tretjem poglavju sem se osredotočila na pomen ozaveščenosti ljudi o osebah s posebnimi potrebami, ki se je skozi zgodovino precej spreminjala. O odnosih do oseb s posebnimi potrebami skozi človeštvo govori četrto poglavje.

Ker je osrednji del naloge usmerjen v integracijo oseb s posebnimi potrebami v lokalno skupnost, sem vključila tudi zgodovinski pregled njihovega vključevanja, zlasti v izobraževanje in varstvo.

V drugem delu magistrskega dela sem želela raziskati, ali je lokalna skupnost dovolj pripravljena na področju oseb s posebnimi potrebami ter ali je dovolj poudarjen pomen osveščanja otrok in odraslih, da med nami živijo ljudje s posebnimi potrebami, ki želijo živeti »integralno normalno« življenje v skupnosti in izven nje. Izvedla sem intervju, rezultate pa sem dopolnila tudi z opazovanjem in izvajanjem projekta Vrabček upanja.

2 TEORETIČNI DEL

2.1 Opredelitev pojmov

Kaj pomeni izraz drugačnost? Kaj predstavlja? S čim se povezuje?

Sama si drugačnost predstavljam kot nekaj, kar je izven okvirov sodobnega časa. Nekaj, kar ni nujno, da ima negativen pridih in kljub temu potiska ljudi v socialno izolacijo.

Drugačnost je izziv v vseh pogledih: tako za tistega, ki mora drugačnost sprejeti, kot tudi za tistega, ki je drugačen.

Pojem drugačnosti se povezuje tudi z nekaterimi drugimi pojmi, kot so otroci / osebe s posebnimi potrebami, invalidi, integracija, inkluzija, osveščanje okolja. V nadaljevanju bom opredelila pomen teh pojmov.

Osebe s posebnimi potrebami, ko vstopajo v odraslo življenje (zaposlitev) in se zaposlujejo v zaposlitvenih centrih ali invalidskih podjetjih, jih zakon konceptira kot invalide. Država zagotavlja potrebne programe in ukrepe za bolj enakovredno vključevanje v delo in zaposlitev. S tem delodajalci pridobijo določene ugodnosti. V nalogi bom uporabljala oba pojma: osebe s posebnimi potrebami v času šolskega sistema so osebe s posebnimi potrebami, kot jih opredeljuje Zakon o usmerjanju oseb s posebnimi potrebami. Ko pa govorim o vključevanju v življenje in delo v odraslem življenju, uporabljam pojem invalid.

2.1.1 Drugačnost

Opara navaja, da je drugačnost vedno večja pravica posameznika in vedno manj socialna stigma. (Opara, 2005: 11)

Sprejeti moramo izziv in si dati možnost, da si pokažemo, da smo drugačni le zato, ker ne ustrezamo normam sodobne družbe. Mehova piše, da je omejenost na »normalnost« edini razlog, da ljudje z drugačnimi sposobnostmi vse prevečkrat nimajo možnosti, da bi pokazali, kaj resnično zmorejo. Nezaželena drugačnost je največkrat neodvisna od naše volje, zato je življenje z njo sprejemljivo le v okolju, ki je osredotočeno na človeka. (Meh, 2006:1-4)

2.1.2 Otroci s posebnimi potrebami

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (Uradni list RS, št. 3/2007-UPB1) navaja, da so otroci s posebnimi potrebami otroci z motnjami v duševnem razvoju, slepi in

slabovidni otroci, gluhi in naglušni otroci, otroci z govorno – jezikovnimi motnjami, gibalno ovirani otroci, dolgotrajno bolni otroci, otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja ter otroci z motnjami v vedenju in osebnosti, ki potrebujejo prilagojeno obliko programov vzgoje in izobraževanja. Med otroke s posebnimi potrebami pa prišteva tudi nadarjene otroke.

2.1.3 Invalid

Kdor je zaradi prirojene telesne napake, posledic bolezni, poškodbe nesposoben ali le delno sposoben za delo (SSKJ: 309)

Invalid oziroma invalidka (v nadaljnjem besedilu: invalid) je oseba, ki pridobi status invalida po tem zakonu ali po drugih predpisih, in oseba, pri kateri so z odločbo pristojnega organa ugotovljene trajne posledice telesne ali duševne okvare ali bolezni in ima zato bistveno manjše možnosti, da se zaposli ali ohrani zaposlitev ali v zaposlitvi napreduje (v nadaljnjem besedilu: invalid). (*Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov - ZZRZI - 3. Člen*)

2.1.4 Integracija

Integracija pomeni dopolnitev nezapolnjene celote in vključitev tistega, s čimer celota pridobi svojo dejansko izpopolnjenost.

Opara pravi, da je nastal pojem integracije kot sinonim za humanizacijo o pojmovanju in odnosu do oseb s posebnimi potrebami. (Opara, 2005: 8-10)

Integracija je proces stalnega spreminjanja, gremo v smeri vse večjega vključevanja. Je proces z različnimi vmesnimi možnostmi. Cilj integracije je nekoga pripraviti, da bo samostojno živel in se preživel. Poznamo dozdevno in pravo integracijo. Fizična integracija ni socialna integracija.

2.1.5 Inkluzija

Inkluzija je proces, v katerem se poskuša odzvati na potrebe vseh otrok kot individuumov s tem, da se prouči in prilagodi kurikularno organizacijo in način obravnave. (Opara, 2005:17)

Inkluzija temelji na socialnem modelu primanjkljajev, motenj, oviranosti, kar vodi do iskanja poti prilagajanja socialnega in izobraževalnega okolja otrok s posebnimi potrebami, da lahko kar najbolje sodelujejo z otroki v razredu in širšo okolico. (Kavkler, 2006:9)

Skalar poudarja pomen inkluzije kot vključevanje posameznika v glavni tok ljudi različnih ras, kultur, religij, nacionalnosti, narodnostnih manjšin in drugačnosti, ki izhajajo iz fizičnih,

funkcionalnih, mentalnih in emocionalnih okvar, primanjkljajev in prikrajšanosti. (Skalar, 2002:120-137)

Zionitz (po Schmidt) razlaga inkluzijo kot vzgojno – izobraževalni proces, v katerega so v največji meri vključeni otroci z motnjami. Otrok je v inkluziji deležen dodatne strokovne pomoči v skupini in ne izven nje.

Razlikovanje med integracijo in inkluzijo je zelo pomembno. Integracija poudarja težave, motnje, primanjkljaje in oviranosti pri otroku in temelji na medicinskem modelu, ki skuša odkriti primanjkljaje in jih odpraviti. Inkluzija pa temelji na socialnem modelu primanjkljajev, motenj, oviranosti, kar vodi do iskanja poti prilagajanja socialnega in izobraževalnega okolja otrok s posebnimi potrebami, da lahko kar najbolje sodelujejo z otroki v razredu in širšo okolico. (Kavkler, 2006:9-10)

Inkluzija ne pomeni, da smo vsi enaki in da se v vsem strinjamo, ampak nas uči, da večje kot so razlike med nami, večja je možnost, da ustvarimo novo vizijo sprejemanja drugačnosti. Integracija pomeni predvsem enosmerno prilagajanje manjših skupin družbi, inkluzija pa ravno obratno – pomeni vključevanje manjših skupin v širše okolje in obratno.

Inkluzijo tako pojmuje kot vključevanje otrok v okolje, ki se je pripravljeno prilagoditi otrokovim posebnostim, v primerjavi z integracijo, pri kateri je v ospredju pričakovanje, da se bo predvsem otrok prilagodil danemu (šolskemu) okolju. (Kavkler, 2006:13)

2.1.6 Osveščati

-am nedov. (e) delati, povzročati, da kdo kritično presoja, spoznava svoja in tuja dejanja, mnenja ali čuti odgovornost zanje. (SSKJ:798)

Družba, ki želi omogočiti osebam s posebnimi potrebami boljše možnosti za razvoj, jih mora najprej spoznati in vključiti v svoje dogajanje. Z osveščanjem želimo vzpostaviti neovirano komunikacijo z vrstniki in krajani preko vključenosti in s sodelovanjem v različnih aktivnostih.

2.2 Otroci s posebnimi potrebami

Sodobni svet se na vseh področjih zelo hitro spreminja. V ospredje dogajanj vstopa človek kot enkratno in neponovljivo bitje. Človeka kot posameznika razumemo drugače kot prej, saj na vrh vrednot postavljamo človekove pravice, ki so ena najbolj univerzalnih vrednot.

V preteklih desetletjih je bilo naše pojmovanje otrok s posebnimi potrebami močno zaznamovano. Vzrok temu gre pripisovati tako imenovanemu medicinskemu diskurzu, ki je posameznika prepoznaval skozi poškodbo in socialno oviranost. Usmerjeni smo bili v hibe, slabosti in nesposobnosti. Na neustreznost takega pojmovanja in poimenovanja so opozorili tudi »prizadeti« sami, zato je prizadetost začela pridobivati širše socialne razsežnosti. Dobili smo naziv »otroci in mladostniki z motnjami v telesnem in duševnem razvoju«, vendar so bili posamezniki še vedno prepoznani po njihovi nesposobnosti. Otroke se je tudi kategoriziralo, kar je pomenilo umestitev v jasno določeno kategorijo prizadetosti. Z razvrščanjem so se nekatere pomanjkljivosti kategorizacije odpravile, vendar je še vedno ostalo prepričanje, da ta del populacije potrebuje vzgojo in izobraževanje v specializiranih inštitucijah.

V zadnjih desetletjih pa se mnoga prepričanja spreminjajo. Nove teorije, ki izhajajo iz postmodernistične filozofije, spreminjajo mnoge standarde. Pod vtisom teh teorij nastaja na področju razumevanja vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami nova paradigma, ki spreminja pogled na ljudi s posebnimi potrebami. V ospredju so vprašanja, kakšne prilagoditve in pomoč potrebujejo oz. kako jih poučevati in jim prilagajati učne pristope. Ko se je v devetdesetih letih pripravljala prenova šolskega sistema, se je pripravljala tudi prenova v izobraževanju otrok in mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju. Naziv se je opustil in se uveljavil nov – otroci s posebnimi potrebami. (Opara, 2005:8)

V Sloveniji smo pričeli uresničevati novo koncepcijo in novo zakonodajo, ki prinaša marsikatero spremembo na bolje. Tako smo dobili novo Belo knjigo, nov Zakon o osnovni šoli in nov Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, ki so že v veljavi.

Ti zakoni težijo k inkluzivni paradigmi ter narekujejo delo z otroki s posebnimi potrebami. Najpomembnejši zakon za področje oseb s posebnimi potrebami je prav gotovo Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami. V tem zakonu je v 4. členu opredeljeno, na katerih ciljih in načelih mora temeljiti vzgoja in izobraževanje. (ZUOPP 58/2011)

Vključevanje otrok s posebnimi potrebami v vzgojno – izobraževalno okolje priporočajo resolucije Združenih narodov, mednarodne organizacije UNESCO, WHO, UNICEF ter številna strokovna in humanitarna združenja. Mednarodni pravni dokumenti skupaj z Ustavo Republike Slovenije tvorijo temeljno pravno normo, iz katere so izpeljani konkretni cilji

javnega sistema edukacije. Ker je večina teh dokumentov za podpisnice pravno obvezujočih, jih mora tudi Slovenija kot pravna država priznavati in izvajati. (Opara, 2005:9)

2.2.1 Otroci z motnjami v duševnem razvoju

Otroci z motnjami v duševnem razvoju so otroci z lažjo motnjo, zmerno motnjo, težjo motnjo ter težko motnjo v duševnem razvoju. Zanje je značilno, da imajo znižane intelektualne sposobnosti, nižje razvite govorne, gibalne, socialne, emocionalne sposobnosti, se počasneje učijo, potrebujejo veliko ponazoril in konkretnih materialov, imajo nizko koncentracijo, kratkotrajno pomnjenje, izrazit proces pozabljanja ter pomanjkljive in neizdelane strategije učenja. Skupina otrok z lažjo motnjo v duševnem razvoju je v predšolskem obdobju pogosto spregledana, saj je njihov primanjkljaj manj opazen. (Žgur, 2007:1-3)

Pri približno tridesetih do štiridesetih odstotkih primerov motnje v duševnem razvoju je vzrok zanjo neznan. Znani vzroki so: motnje v razvoju zarodka; duševne motnje, na primer avtizem; vplivi iz okolja, zanemarjanje otroka; težave med nosečnostjo in rojstvom otroka; zdravstvene težave v otroštvu, kot sta poškodba ali zastrupitev. Če živijo duševno manj razviti otroci že od začetka v okolju, ki jim nudi podporo in spodbudo, kjer so nenehno deležni pomoči in vodenja, lahko sorazmerno dobro napredujejo.

Skupino otrok z motnjami v duševnem razvoju delimo na štiri stopnje:

- otroci s težkimi motnjami v duševnem razvoju;
- otroci s težjimi motnjami v duševnem razvoju;
- otroci z zmernimi motnjami v duševnem razvoju;
- otroci z lažjimi motnjami v duševnem razvoju. (Opara, 2005:41)

V praksi se uporablja nov pojem za to skupino oseb in sicer »osebe z upočasnjnim razvojem«.

2.2.2 Slepi in slabovidni otroci

Slepota je nezmožnost videnja. Izraz slepota se nanaša na resno izgubo vida, ki je ni mogoče popraviti z navadnimi očali. Delni vid je manjša stopnja nezmožnosti videnja, ki prizadene pacientovo normalno življenje.

V Sloveniji se pri definiranju slepote in slabovidnosti ravnamo po mednarodnih standardih (WHO – Svetovna zdravstvena organizacija), ki jih je sprejela tudi naša država. Oboji izgubo vida kompenzirajo s slušnim in taktilnim zaznavanjem.

- Slabovidnost: izguba vida od 70 do 95 %
 1. ostrina vida od 0,3 do 0,1 (otrok vidi od 10 – 30 %).

2. *ostrina vida od 0,1 do 0,05* (otrok vidi od 5 – 10%).

Slabovidna je tudi oseba, ki ima na boljšem očesu zoženo vidno polje okrog fiksacijske točke od 20 do 5 stopinj, ne glede na ostanek ostrine vida.

- Slepota: izguba vida nad 95 %

1. *ostrina vida od 0,05 do 0,02* (otrok ima 2 – 5 % ostanka vida).

2. *ostrina vida od 0,02* (otrok ima 1,9% ostanka vida do projekcije svetlobe

3. *ostrina vida 0 ali amaurosis* (izguba vida je 100 %).

Slepa je tudi oseba ki ima na boljšem očesu zoženo vidno polje okrog fiksacijske točke 5 stopinj in manj, ne glede na ostanek ostrine vida. (Opara, 2005:44)

V Pravilniku o kriterijih za uveljavljanje pravic za otroka, ki potrebuje posebno nego in varstvo (Ur. l. RS, št. 105/2002, zadnja spr. in dop.: Ur. l. RS, št. 55/2009) so v 4. členu opredeljeni slepi in slabovidni otroci. Po tem členu so slepi in slabovidni otroci: Slepi ali slabovidni otroci so tisti, ki imajo okvaro vida, očesa ali okvaro vidnega polja.

- Slaboviden otrok

Slaboviden otrok ima ostrino vida od 0,30 do 0,10 oziroma ostrino vida manj od 0,10 do 0,05 ali zožitev vidnega polja na 20 stopinj ali manj okrog fiksacijske točke ne glede na ostrino vida.

- Slep otrok

Slep otrok ima ostrino vida manj od 0,05 do 0,02 ali zoženost vidnega polja okrog fiksacijske točke na 5 do 10 stopinj ne glede na ostrino vida oziroma ostrino vida manj od 0,02 do zaznavanja svetlobe ali zoženost vidnega polja okrog fiksacijske točke do 5 stopinj ne glede na ostrino vida oziroma ostrino vida 0 (amaurosis).

2.2.3 Gluhi in naglušni otroci

Gluhota in naglušnost sta motnji, ki sta navzven »nevidni«, hkrati pa takoj, ko z gluhim oz. naglušnim poskušamo vzpostaviti komunikacijo na besedni ravni, opazni. V grobem lahko rečemo, da je otrok gluhi, če ne sliši zvokov in glasov iz svojega okolja, naglušen pa jih sprejema le delno. (Košir, 1999:5)

Opara v svojem delu definira oboje, gluhoto in naglušnost. Gluha je tista oseba, ki ima izgubo sluha na frekvencah 500, 1000 in 2000 Hz povprečno na nivoju 80 dB in več. Loči tudi 2 vrsti gluhotе, popolno izgubo sluha in zelo težka izguba sluha (nad 91 dB).

Naglušnost je definirana kot izguba sluha na frekvencah 500, 1000 n 2000 Hz na nivoju med 40 in 80 Db. Po tej definiciji naglušnosti razlikujemo:

- težko izguba sluha (71–91 dB),
- zmerno težko izgubo sluha (56–70 dB)
- zmerno okvaro (41–55 dB)

- blago okvaro (26–40 dB). (Opara, 2005:46)

Sledeča klasifikacija opredeljuje tudi prizadetosti, ki so posledice doživljanja okvare pri posamezniku. Prizadetosti se lahko kažejo na različnih področjih in ravneh. Gre za prizadetosti na področju sporazumevanja, vedenja, telesnih zmogljivosti, spretnosti in prilagajanja okolju. Družbene posledice izgube sluha predstavljajo oviranost, ki se nanaša na orientacijo, zaposlitev, socialno integracijo v družbo itd. (Košir, 1999:5)

V 5. členu Pravilnika o kriterijih za uveljavljanje pravic za otroke, ki potrebujejo posebno nego in varstvo so gluhi in naglušni otroci opredeljeni kot otroci, ki imajo okvare, ki zajemajo uho, njegove strukture in funkcije, povezane z njim. Klasifikacija je sledeča:

- Naglušen otrok

Naglušen otrok ima povprečno izgubo sluha na frekvencah 500, 1000 in 2000 hertzov (Hz) manj kot 91 decibelov (dB) in ima resne težave pri poslušanju govora in pri govorni komunikaciji. Naglušnost pomeni zoženje slušnega polja in delno moti sporazumevanje s pomočjo govora. Glede na naglušnost se za potrebe uveljavljanja pravic po zakonu razlikuje:

(a) Otroke z zmerno izgubo sluha (41 – 55 dB)

(b) Otroke s težjo izgubo sluha (56 – 70 dB)

(c) Otroke s težko izgubo sluha (71 – 90 dB)

- Gluh otrok

Gluh otrok ima najtežjo izgubo sluha, pri kateri ojačanje zvoka ne koristi. Povprečna izguba sluha na frekvencah 500, 1000 in 2000 hertzov (Hz) je 91 decibelov (dB) in več. (Uradni list RS, št. 105/2002)

Glede na gluhoto se razlikuje:

(a) Otroke z najtežjo izgubo sluha (91 dB in več)

(b) Otroke s popolno izgubo sluha

2.2.4 Otroci z govornimi motnjami

Govor je zelo pomemben v človekovem razvoju. Okvare in motnje se lahko pojavijo v živčevju, mišicah in ostalih delih telesa, ki jih uporabljamo pri govoru. Motnje govora in odziv okolja nanje lahko oblikujejo otrokovo samopodobo in zmanjšajo njegovo samospoštovanje. To pa pogosto privede do čustvenih in vedenjskih motenj pri otroku.

O specifični jezikovni motnji govorimo pri osebah, pri katerih opažamo značilne težave z jezikom, vendar pa te težave niso posledica znanih nevroloških, senzornih, kognitivnih ali čustvenih primanjkljajev. Ta razvojna motnja prizadene od 3 do 5 odstotkov otrok. Specifično jezikovno motnjo ali specifične primanjkljaje na področju jezika nekateri poimenujejo tudi

govorno-jezikovna motnja ter govorna disfazija in specifični zaostanek v jezikovnem razvoju. Pri specifični jezikovni motnji je najbolj prizadeta skladnja, v širšem pomenu pa sta ovirana procesiranje jezikovnih sporočil in raba jezika pri učenju (Magajna et. al, 2008).

Glede na govorno jezikovne motnje razlikujemo:

- otroke z lažjimi govorno-jezikovnimi motnjami

Govorno-jezikovno sporazumevanje takega otroka odstopa od povprečja kronološko enako starih otrok na enem od področij: izgovorjavi, strukturi ali semantiki. Lahko se uspešno sporazumeva z zahtevno multimodalno nadomestno in dopolnilno komunikacijo. Z njeno pomočjo lahko tudi pridobiva in izraža znanje o sebi in svetu okoli sebe. Sposoben je uporabljati pisno komunikacijo, če ima ustrezne prilagoditve.

- otroke z zmernimi govorno-jezikovnimi motnjami

Otrok zaradi oviranosti na področju govorno-jezikovnega sporazumevanja ne more uspešno komunicirati z okolico. Zaostanek v govorno-jezikovnem razvoju lahko opazimo na vseh področjih: izgovorjavi, morfologiji, semantiki in sintaksi. Tak otrok se lahko nauči uporabljati multimodalno nadomestno in dopolnilno komunikacijo. Njegova pisna komunikacija je omejena.

- otroke s težjimi govorno-jezikovnimi motnjami

Otrok se sporazumeva le z osebami iz ožje okolice (starši, stari starši, družinski člani,...) s pomočjo enostavne nadomestne in dopolnilne komunikacije. Potrebuje različne stopnje pomoči in stalno vodenje.

- otroke s težkimi govorno-jezikovnimi motnjami

Otrok se odziva samo na situacijo, za sporazumevanje uporablja v največji meri le govorico telesa. Nadomestno in dopolnilno komunikacijo uporablja le pri ponavljajočih situacijah ter za zadovoljevanje najosnovnejših potreb. Pri komuniciranju uporablja konkretne predmete. (Opara, 2005:50-52)

Motnje v razumevanju govora pri otrocih, ki se umsko normalno razvijajo in nimajo motenj sluha, so na začetku lahko povsem izolirane. Pri otrocih s to vrsto motenj pogosto zmotno diagnosticiramo avtizem. Kompleksna diagnostika je otežena tudi zato, ker večina psihometričnih instrumentov in diagnostičnih pristopov temelji na besednih testih in preizkušnjah. Zato je ob rezultatih osnovnih testov pomembno upoštevati tudi otrokovo nebesedno komuniciranje in splošno ustreznost in prilagodljivost njegovega vedenja. Tak otrok je večinoma sam, umaknjen v svoj svet, pogosto postaja vse bolj odklonilen, kljubovalen in zaradi občutka nesprejetosti tudi agresiven ali destruktiven.

Terapevtska obravnava se zato ne sme ustaviti le pri sistematičnem učenju govora in spodbujanja otrokove večje komunikativnosti, ampak mora zajeti tudi vso problematiko njegovega vključevanja v okolje, oblikovanje odnosov z ljudmi in konstruktivnega samopotrjevanja.

2.2.5 Gibalno ovirani otroci

Gibalno vedenje je poleg spoznavnega, socialnega in čustvenega področja pomembno področje otrokovega delovanja. V otrokovem zgodnjem razvojnem obdobju je gibalna spretnost tista dejavnost, s katero si ustvari podobo o sebi, se uveljavlja (pridobi svoje mesto v družbi) ter tako oblikuje svojo osebnost. Otrokovemu gibalnemu vedenju danes posvečamo veliko, a vendar še ne dovolj pozornosti. V ospredju je pospeševanje kognitivnih sposobnosti, socialnega vedenja in vključevanje v okolje, manj pozornosti pa je namenjeno vprašanjem, zakaj otrok povzroča že v zgodnjem otroštvu svojemu okolju in samemu sebi težave. Pozornost je usmerjena v športne dejavnosti, ki jim majhni niso kos. V otrokovem gibalnem razvoju moramo upoštevati povezanost fizioloških temeljev gibalnega upravljanja s senzomotorično razvojno zasnovo. (Kremžar, 2001, v Filipčič, 2010:1-5)

Vzroki za nastanek gibalne motnje so bodisi poškodbe gibalnega aparata, centralne okvare ali okvare perifernega dela. Zanje je značilno, da potrebujejo veliko prilagoditev in pripomočkov (invalidski voziček, bergle, hodulje, stojke,...), motnje gibanja so pogosto združene z motnjo v duševnem razvoju. Kjer so motnje le gibalne (brez duševnih), so uspešni v rednih oblikah šolanja.

Ker je gibalna motnja oziroma zaostanek v gibalnem razvoju opazen že zelo zgodaj, so otroci usmerjani že v predšolskem obdobju.

V zakonu o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, so otroci s posebnimi potrebami opredeljeni kot: »... otroci z motnjami v duševnem razvoju, slepi in slabovidni otroci, gluhi in naglušni otroci, otroci z govorno-jezikovnimi motnjami, gibalno ovirani otroci, dolgotrajno bolni otroci, otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja ter otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami, ki potrebujejo prilagojeno izvajanje programov vzgoje in izobraževanja z dodatno strokovno pomočjo ali prilagojene programe vzgoje in izobraževanja oziroma posebne programe vzgoje in izobraževanja.« (ZUOPP-UPB1)

V Pravilniku o organizaciji in načinu dela komisij za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami ter o kriterijih za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oziroma motenj otrok s posebnimi potrebami je gibalna oviranost natančno razčlenjena in definirana, zapisani pa so tudi pripomočki in prilagoditve. Navedeno je, da imajo gibalno ovirani otroci prirojene ali pridobljene okvare, poškodbe gibalnega aparata, centralnega ali perifernega živčevja. Gibalna oviranost se odraža v obliki funkcionalnih in gibalnih motenj. Glede na gibalno oviranost se razlikuje:

- lažje gibalno ovirane otroke;
- zmerno gibalno ovirane otroke;
- težje gibalno ovirane otroke;
- težko gibalno ovirane otroke. (Opara, 2005:53)

2.2.6 Dolgotrajno bolni otroci

Dolgotrajno bolni otroci so otroci z dolgotrajnimi oziroma kroničnimi motnjami ter boleznimi, ki ovirajo otroke pri šolskem delu. Kot kronična bolezen se šteje vsaka bolezen, ki traja več kot tri mesece. Za to skupino otrok je značilno, da ne gre za probleme učenja, ampak za potrebo po prilagoditvi učenja, zaradi pogoste in dolgotrajne odsotnosti. Zaradi slabšega zdravstvenega stanja ali postopkov zdravljenja (rehabilitacija, terapije...) potrebujejo prilagoditve (pavza, posebna nega, posebna prehrana, prilagojena organizacija pouka...). (Žgur, 2007:1-3)

Kriterij za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oz. motenj otrok s posebnimi potrebami navaja naslednje dolgotrajne bolezni:

- kardiološke (npr. napaka srčne zaklopke),
- alergološke (npr. alergija na hrano, urtikarija),
- revmatološke (npr. vnetna bolezen sklepov),
- onkološke (npr. rak),
- hematološke (npr. hemofilija),
- dermatološke (npr. mikrosporija, atopični dermatitis, luskavica),
- endokrinološke (npr. bolezni ščitnice),
- gastroenterološke (npr. okužba želodca in črevesa),
- nefrološke (npr. ledvične bolezni),
- pulmološke (npr. astma),
- psihiatrične (npr. duševna bolezen, mentalna motnja),
- nevrološke (npr. epilepsija),
- avtoimune motnje (npr. antifosfolipidni sindrom – povzroči trombozo žil),
- motnje prehranjevanja (npr. anoreksija, bulimija, kompulzivno prenaajedanje). (Opara, 2005:55)

2.2.7 Otroci z motnjami vedenja in osebnosti

»Otroci s čustvenimi in vedenjskimi težavami (otroci z motnjami vedenja in osebnosti – MVO, otroci s težavami v socialni integraciji) so otroci, ki s svojim vedenjem ogrožajo same sebe, svoje življenje in zdravje, svojo osebnostno in socialno integriteto, in pa otroci, katerih vedenje je ogrožajoče za socialno okolje, ki je uperjeno proti pravilom, vrednostim in vrednotam, tudi proti veljavnim moralnim normam in zakonom. V kategorijo otrok s čustvenimi in vedenjskimi težavami uvrščamo samo otroke, pri katerih predstavljajo neustrezni vedenjski vzorci trajnejša in hujša odstopanja od vedenjskih vzorcev značilnih za otroka v določenem razvojnem obdobju.« (Skalar, 2004:8).

Otroci s čustvenimi in vedenjskimi težavami s svojim neprimernim vedenjem povzročajo konflikte. Vzbujaajo negativna čustva kot so nejevolja, jeza in tudi strah, zato si pogosto prizadevamo, da bi ustavili in odpravili njihovo vedenje, ki je moteče.

Pri učencih s čustvenimi in vedenjskimi težavami so prisotne različne oblike motečega vedenja. Učitelji opažamo, da ti otroci klepetajo med poukom, se igrajo, ne delajo domačih nalog ali kako drugače motijo pouk. K pouku pogosto zamujajo in tudi neopravičeno izostajajo. Da bi dosegli sprejetost pri sošolcih in bili opaženi pri učiteljih, igrajo v razredu vlogo »razrednega zabavljača«. S sošolci so pogosto v konfliktih. Svojih dejanj ne priznajo. Zaradi agresivnega vedenja so nenehno v konfliktih z vrstniki in učitelji. Šolski neuspehi so vzrok, da začnejo odkrito odklanjati šolo in učitelje, katere krivijo za svoj neuspeh.

2.2.8 *Otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja*

Skupina otrok z učnimi težavami se je tekom šolstva spreminjala. Pri nas ji stroka in strokovnjaki posvečajo kar precej pozornosti. Američan Unger jih deli v dve skupini:

- otroci z nekritičnimi učnimi težavami;
- otroci s kritičnimi učnimi težavami.

Pri nas pa Pravilnik o organizaciji in načinu dela komisij za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami določa, da so otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja tisti, pri katerih se zaradi znanih ali neznanih motenj v delovanju centralnega živčnega sistema pojavijo zaostanki v razvoju v zvezi s pozornostjo, pomnjenjem, mišljenjem, komunikacijo, emocionalnim dozorevanjem in kjer se kažejo težave pri branju, pisanju, pravopisu in računanju. Trajajo celo življenje in vplivajo na učenje ter vedenja. (Opara, 2005:56)

2.2.9 *Otroci z več motnjami*

To so tisti otroci, ki imajo več motenj, primanjkljajev oz. ovir hkrati. Vzgoja in izobraževanje sta odvisna od vpliva in težavnosti vseh primanjkljajev, ovir oz. motenj. (Opara, 2005:62)

2.3 Zgodovinski diskurz (spreminjanje odnosa do oseb s posebnimi potrebami skozi človeštvo)

Vedno, kadar imamo opravka z osebami s posebnimi potrebami, smo večinoma omejeni na sedanost, zelo malo pa vemo o tem, kakšna je bila njihova preteklost (zgodovina).

Današnji družbi se zdi normalno, da imajo osebe s posebnimi potrebami poseben status med ljudmi, ki ščiti njihovo ranljivost na različnih področjih družbene integritete. Vendar ni bilo vedno tako. Odnos do te posebne populacije se je skozi čas spreminjal.

Če se ozremo v antiko, lahko vidimo, da je špartanski in atenski vzgojni sistem prepovedoval vzgojo in izobraževanje oseb s posebnimi potrebami, saj po njihovem mnenju niso mogli doseči ciljev vzgojnega sistema (velik telesni napor v Šparti, visok intelektualni razvoj v Atenah). Boj za obstanek je bil velik in človek se je razvijal po principu eliminacije vsakega, ki ni ustrezal postavljenim merilom. V stari Grčiji so otroke, pri katerih se je že ob rojstvu videlo, da »niso zdravi«, odnesli na pobočja hribov, da bi umrli od lakote oz. da bi jih požrle divje živali. Takratni prebivalci antične Grčije so menili, da bi šibki posamezniki zmanjšali moč družbe. Verjeli so, da so to osebe, ki niso ljudje, ampak pošasti in pripadajo drugi vrsti. V starem Rimu so take otroke dajali v košare in jih metali v reko Tiber. Rimski filozof Seneka je dejal, da »človeške nakaze ne ubijamo iz sovraštva, ampak iz čistega razuma. S tem ločujemo neuporabno od zdravega.« (Crnić et al, 2006:5-7).

Odrasle osebe s posebnimi potrebami pa so bile »namenjene« zabavi plemstva.

V srednjem veku je bila obravnava oseb s posebnimi potrebami v duhu tedanjega časa. Pogosto so osebe s posebnimi potrebami imele vlogo »zabavati« plemstvo. Cerkev si je v srednjem veku po svoje predstavljala razloge za nastanek bolezni in invalidnosti. Nepravilnosti v razvoju je pripisovala zlemu duhu, zato je osebe s posebnimi potrebami odstranjevala iz družbe. »Hudičevi otroci« (po pojmovanju Lutra) so bili različno obravnavani glede na izvor svojega stanu in družbenega položaja. Vendar pa so številni bogati možje, kot tudi razni verski redovi, skrbeli za osebe s posebnimi potrebami, odpirali so sirotišnice, vendar so bile osebe izločene iz družinskega okolja. Sv. Avguštine je trdil, da greh ni vzrok za rojstvo otroka s posebnimi potrebami. Vplival je na številne samostane, da so ti prevzeli skrb za to populacijo. (Crnić et al, 2006:9-14)

Leta 1041 je bogati meščan in trgovec Pavel Berlach na območju današnje Slovenije ustanovil sirotišnico in v ta namen zapustil vse svoje imetje. Gojence so vzgajali in jih izučili za poklic ter jih zaposlili. Poleg omenjene sirotišnice je v srednjem veku skrbel za sirote v Ljubljani red Križnikov, ki so v Ljubljano prišli v začetku 13. stoletja. V internatu so izvajali organizirano oskrbo za revne dečke in deklice. (Novljan, 1997)

To je obdobje zapiranja v ustanove. Kot prva se je tega lotila Anglija, po zgledu belgijske kolonije Geel iz 13. stoletja (kolonija norih, za katere skrbijo domačini).

Posebne ustanove »za nore« so v Evropi začeli ustanavljati v 15. stoletju, začetki segajo v Španijo. Foucault opisuje, kako so se s pojavom industrializacije začeli pojavljati potepuhi, reveži, zmedenci in prevzeli vlogo gobavcev. Vključevali so se v ustanove, ki so bile v Angliji, kasneje tudi v Nemčiji. Zaradi preseljevanja v Ameriko so bile te »delavnice« priložnost delovne sile. Z eno besedo lahko povzamemo, da je šlo za obdobje »velikega zapiranja« kot odgovor na ekonomsko krizo v Evropi.

V 18. stoletju opazimo ločevanje oseb s posebnimi potrebami od drugih socialno izključenih skupin (alkoholiki, brezdelneži, potepuhi, obsojenci,...). Osebe s posebnimi potrebami so nameščali v zavode in azile, ki v 18. in 19. stoletju še narastejo. Vsa večja mesta v Evropi so imela na svojem obrobju kakšno posebno ustanovo. Postale so sinonim za pomoč osebam s težavami v duševnem razvoju. Vajeti so v rokah držali zdravniki in zdravstveno osebje, njihovo zapiranje je postalo legalno, z medicinsko utemeljitvijo.

Lamovec (1995) je v svojem delu napisala: »Norost je tista, ki se ne more postaviti v pogodbeni odnos in se pogodbenim odnosom izmika. Nastaja prazen prostor med norim in državo, katerega zaseda zdravnik in je dejavnik pogodbenih odnosov. Omogoča legalno zapiranje, z medicinsko utemeljitvijo zaradi skrbi za javni red in mir.«

Človekove pravice so bile hudo kršene. Vajeti so bile v rokah osebja totalnih ustanov, vse v imenu »zaščitne« norosti in »kvazi« pomoči.

Pomembnejše spremembe so opazne v renesansi, kjer se položaj oseb s posebnimi potrebami bistveno spremeni. Zaznati je tudi prve začetke vzgoje in izobraževanja teh oseb. Ustanavljali so zavode, imenovane sirotišnice, kamor so vključevali sirote, nezakonske otroke in otroke z motnjami v telesnem in duševnem razvoju. Gojence so vzgajali, jih izučili za poklic in zaposlili.

Začetki delovanja vzgojnih zavodov v Sloveniji segajo v sredino 18. stoletja, ko so bile v Ljubljani oblikovane posebne delavnice. Skrb za osebe s posebnimi potrebami se je začela organizirano izvajati v začetku prejšnjega stoletja. Prve specialistične oddelke za otroke s težavami v duševnem razvoju so odprli v Ljubljani leta 1911 in v Mariboru leta 1913. Posebnih oblik skrbi za druge skupine ni bilo. Bili so prepuščeni družinski oskrbi ali nameščeni v zaprte ustanove.

Organizacija izobraževanja za otroke s posebnimi potrebami sega v začetek 20. stoletja. Intenziven razvoj v smislu specializacije je opazen po 2. svetovni vojni, ko se začnejo ustanavljati posebni zavodi za usposabljanje oseb s posebnimi potrebami. V 60. letih se intenzivno ustanavljajo posebne osnovne šole s prilagojenim učnim načrtom, kasneje pa še delavnice za usposabljanje ter razvojni vrtci. Večina osnovnih šol s prilagojenim programom in zavodov za otroke z zmerno, težjo in težko motnjo v duševnem razvoju je bila ustanovljena

po letu 1950. Izobraževanje slepih in slabovidnih otrok se je začelo na začetku 20. stoletja, z ustanovitvijo prvega zavoda za slepe v Ljubljani, ki se je razvil iz oddelka za vojake, ki so oslepeli v 1. svetovni vojni. (Opara et al, 2010:89-90)

»Za obdobje po drugi svetovni vojni je značilno, da so se intenzivirale dejavnosti za širitev vseh oblik izobraževanja otrok s posebnimi potrebami in je bila v tem obdobju ustanovljena večina šol in zavodov za otroke z različnimi vrstami primanjkljajev, ovir oziroma motenj.

Zakon o posebnem šolstvu iz leta 1960 je prvič uredil organizacijo izobraževanja in usposabljanja otrok s posebnimi potrebami v Sloveniji. Do takrat je bilo področje urejeno le v okviru Zakona o osnovni šoli.« (Opara et al, 2010: 91)

Tako se je odnos do oseb s posebnimi potrebami skozi zgodovino spreminjal od netolerantnosti, preko tolerantnosti (z izolacijo v posebne institucije) do polnega sprejemanja, ki je cilj sodobnih družb, vendar v praksi še ne dosežen. Sprejemanje pa je mogoče predvsem z vzgojo in izobraževanjem z ostalimi učenci, če za to izpolnjujejo osnovne pogoje.

Zadnja desetletja se vzgoja in izobraževanje oseb s posebnimi potrebami korenito spreminja. Določen prispevek k izboljšanju položaja oseb s posebnimi potrebami je zaznati v okviru usmerjenega izobraževanja, če izvajamo druge pozitivne ali negativne učinke. »V Sloveniji je bila reforma usmerjenega izobraževanja uvedena med leti 1981 – 1985. Izhajala je iz stališča, da vsako izobraževanje vodi k nadaljnjemu izobraževanju in k poklicu.« (Novak, 2005:14).

Novi sistemi privedejo nedvomno do sprememb. Slovenski šolski sistem se je še bistveno spreminjal po razglasitvi samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije, predvsem po letu 1996 s sprejemanjem novih šolskih zakonov.

Nov koncept vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami postaja integralni del celotnega vzgojno izobraževalnega sistema in uvaja različne programe izvajanja izobraževanja – od popolne vključenosti v redno delo vrtcev in šol, do programov, ki jih bodo izvajale specializirane institucije. Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami predvideva šest različnih programov vzgoje in izobraževanja in omogoča otrokom s posebnimi potrebami vključitev v najustreznejši program. Predšolski otroci s posebnimi potrebami, ki so pridobili status otrok s posebnimi potrebami in se usmerjajo, se lahko vključijo v dva programa:

- program za predšolske otroke s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo (uporablja se splošni kurikulum za vrtce, prilagodi se izvajanje programa in zagotovi se dodatna strokovna pomoč);

- prilagojen program za predšolske otroke (pripravi se poseben kurikulum, ki vsebuje dejavnosti, standarde in cilje, ki so bolj elementarni in jih lahko dosežejo otroci z izrazitejšimi primanjkljaji, ovirami oz. motnjami). (Opara, 2005:28-31)

Osnovnošolsko izobraževanje pa je obvezno in zajema celotno populacijo. Učenci se razlikujejo v več lastnostih, zato je današnja šola heterogena in kot taka se je pripravljena prilagajati učencem in sprejemati različnosti med njimi. Še vedno se je ohranil sistem posebnih šol in zavodov, ki pa prevzemajo najzahtevnejše naloge in skrb za otroke z izrazitimi primanjkljaji, ovirami oz. motnjami.

Za usmerjene otroke s posebnimi potrebami je Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami določil naslednje izobraževalne programe:

- izobraževalni programi s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo (redni izobraževalni programi, kjer učenci dosežejo minimalne standarde znanja, prilagojeno je izvajanje programa in nudena dodatna strokovna pomoč);
- prilagojeni izobraževalni programi (namenjeni usmerjenim učencem, ki potrebujejo več pomoči in prilagoditev. Izvajajo jih strokovni delavci z veliko specializiranega znanja, z uporabo posebnih pripomočkov in didaktičnih sredstev);
- posebni programi vzgoje in izobraževanja (so namenjeni tistim otrokom s posebnimi potrebami, katerim so drugi izobraževalni programi prezahtevni – namenjeni so otrokom z izrazitimi primanjkljaji oz. motnjam. Zajemajo področja skrbi za samega sebe, komunikacije, razvijanja socialnih veščin in razvijanja delovnih sposobnosti in navad.)
- vzgojni program (predvideva dve možnosti: *vzgojni program v zavodu*, ki je namenjen otrokom z motnjami vedenja in osebnosti, pri katerih je ogrožen njihov zdrav razvoj oz. okolica, v kateri živijo, ter *vzgojni program v izobraževalnem programu s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo*, ki je namenjen otrokom z motnjami vedenja in osebnosti v okviru dodatne strokovne pomoči, v obliki vzgojnih, socialno-integrativnih, preventivnih in korekcijskih programov.) (Opara, 2005:35-40)

Leta 2000 smo sprejeli Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami in smo proces kategorizacije oseb s posebnimi potrebami nadomestili z usmerjanjem. Novembra 2006 pa je državni zbor sprejel spremembe Zakona o usmerjanju, ki na novo urejajo postopek usmerjanja, komisijo za usmerjanje in varstvo osebnih podatkov. (Zakon o usmerjanju OPP, 2007).

Kljub pestri zakonski podlagi pa večinske šole še ne izvajajo prilagojenih programov, zato so usmeritve učencev s posebnimi potrebami v večinski osnovnošolski program morda premalo premišljene. Potrebno je ločiti mnogokrat uporabljeni besedni zvezi "enake

možnosti" in "izenačene možnosti". Čeprav je enakost centralna kategorija sodobnih vrednotnih orientacij in osnova socialne politike, je vsebina tega pojma velikokrat nerazločna. Te zagate najverjetneje ne bi bilo, če bi si bili ljudje po fizičnih in mentalnih sposobnostih enaki. Zato se nam pojavi vprašanje, ali so razlike v socialnem položaju določene z biološkimi razlikami ali pa so posledica kulturno – zgodovinskega in družbenega razvoja. (Drobnič, 1992 – neobjavljeno).

Strinjam se z Wraberjevimi ugotovitvami, da smo Slovenci na splošno kar precej nestrpni. A, kot pravi, »je ta nestrpnost v glavnem prikrita,...« Posledično pa so dolga leta takega odnosa tudi med osebami s posebnimi potrebami pripeljala do vrste predsodkov, stereotipov in napačnih prepričanj ter ravnanj. "Tudi mi smo postali nestrpni! Da bi to zanko na obeh straneh razklenili, bo treba precej časa in truda," dodaja Wraber. (Wraber, 2010:3)

2.4 Zgodovinski pregled prenove šolskega sistema

Za boljše razumevanje razvoja šolskega sistema v Sloveniji pogledajmo v brošuro Franca Ostanka (1964), ki je v razpravi Šolski sistemi na Slovenskem razdelil le – te na šest obdobj.

Prvo obdobje (prvi šolski sistem) se je vršil med leti 1774 in 1805. Takrat smo Slovenci dobili prve državne in srednje šole.

Začetek drugega obdobja sega v leto 1806, ko je v Avstriji izšel nov šolski zakon, konec pa je doživelo leta 1948. Tega leta je bilo v Avstriji ustanovljeno posebno ministrstvo za šolstvo ter komisija za reformo šolstva.

Tretje obdobje traja od leta 1849 do leta 1869. V osnovnih šolah se je uveljavila slovenščina kot materni jezik, vendar le za poučevanje določenih predmetov. V srednjih šolah se je uveljavila slovenščina kot učni predmet.

Četrto obdobje sega v leto 1870 in traja vse do leta 1918. V tem času so šole postale državne in deželne ustanove, obvezno osnovnošolsko izobraževanje se je podaljšalo iz šestih na osem let, nastale so tudi realne gimnazije (realke).

Peto obdobje sega v leto 1919 in sovpada z nastankom kraljevine Jugoslavije, konča pa se leta 1945, ko beležimo tudi konec druge svetovne vojne.

Šesto obdobje se je začelo leta 1946, z začetkom nove Jugoslavije, in je trajalo do leta 1963.

Ostanek se je pri tej razdelitvi posluževal različnih kriterijev: do leta 1918 tistih, ki mu jih je nudil razvoj sistema, po letu 1918 pa zgodovinsko – političnih. Takšna razdelitev šolskega sistema velja za prvi poizkus periodizacije razvoja šolskega sistema na slovenskem.

V nadaljevanju se bom poglobila v pregled slovenskega šolstva v srednjem veku, pa vse do leta 1996, ko je bila pri nas sprejeta nova šolska zakonodaja.

V Sloveniji so bile prve omenjene srednjeveške šole, ki so jim rekli tudi *stolne šole*. To so bile višje šole na sedežih škofij. Ena je bila v Kopru, druga pa v Krki na Koroškem. Imele so pomembno vlogo, saj so mlade, predvsem dečke, učile petja psalmov, branja, računanja ter latinščine. Plemiški učenci so živeli skupaj s kanoniki in tako bili deležni boljšega življenja kot njihovi revnejši sošolci. Proti koncu 12. stoletja raven stolnih šol močno upade.

Stolnim šolam so bile najbolj sorodne *samostanske šole*, saj so bile namenjene plemiškim otrokom oziroma otrokom, ki so se po šolanju vrnili v posvetno življenje.

Z ustanavljanjem novih župnij pa se v 11. stoletju začnejo razvijati tudi *župnijske šole*, ki so vzgajale za župnikovega pomočnika.

Proti koncu 13. stoletja postajajo vedno bolj okorele, ne zadovoljujejo več potreb meščanstva, zato postajajo nepotrebne. Njihovo nalogo prevzamejo univerze, ki nastajajo skupaj z razvojno stopnjo meščanstva.

Stolne, samostanske, župnijske in mestne šole niso bistveno prispevale k družbenemu napredku, saj se je tega sistema posluževala le manjšina.

Napredek v šolstvu je opazen v obdobju protestantizma, saj je takratna pedagogika narekovala dosegljivost šole vsem družbenim slojem, tudi najbolj revnim. Izobraževanje v slovenskem jeziku pa je potekalo ne glede na nadaljnje izobraževanje in poklic.

Osnovna šola mora imeti vsaj tri značilnosti:

1. biti mora elementarna; to pomeni, da se za sprejem v šolo ne zahteva nikakršna poprejšnja izobrazba, temveč le določena starost;
2. namenjena mora biti vsakomur, ne glede na spol, premoženje, bodoči poklic in sedanjo razredno pripadnost. Vsakdo naj obiskuje šolo preprosto zato, ker je človek in je zato vreden, da ga izobražujemo in vzgajamo;
3. učni jezik v šoli mora biti materinščina njenih učencev. (Schmidt, 1963:43)

Protestanti so začeli utemeljevati osnovno šolo, kar je pripomoglo k velikemu napredku moralnega razvoja ljudi. Želeli so, da bi vsakdo spoznaval in razumel božjo besedo, kar je Primož Trubar s svojim delom tudi uresničeval. Leta 1550 je v Abecedariumu zahteval, naj odrasli, ki že znajo brati učijo otroke katekizma in petja tako, da jim ob praznikih berejo oziroma pojejo in to ne le v šoli, temveč kjerkoli se z njimi sestanejo. Hotel je, da bi vsak duhovnik slovenske protestantske cerkve kmečkim in mestnim otrokom oskrbel osnovnošolski pouk slovenskega katekizma, slovenskega branja in slovenskega pisanja.

Ustanavljanje in delovanje protestantskih šol je od osemdesetih let 16. stoletja spremljala protireformacija, ki je te šole zaprla skupaj s protestantskimi cerkvami. Prav tako je izgnala njihove učitelje in protestantske duhovnike. Šolstvo in vzgojo je prevzela katoliška

cerkev in jezuiti. V tem času osnovna šola ni imela nadomestila, obstajalo je samo elementarno stanovsko šolstvo. (Ciperle, Vovko, 1988:16)

Leta 1774 je Marija Terezija z uvedbo splošne šolske obveznosti določila, da morajo šolo obiskovati vsi otroci, ki so dopolnili šest let in da mora biti šola pod okriljem države. Tako je splošna šolska »naredba« uvedla *splošno* in *obvezno osnovno šolo*, ne pa tudi enotno. Med prednosti tega zakona prištevajo izboljšano raven izobraževanja bodočih učiteljev in državni sistem šolskega nadzorstva. Pomanjkljivosti pa so opazne v nezadovoljivi rešitvi vprašanja vzdrževanja šol in učiteljev ter, da je po vsej habsburški monarhiji predpisal nemščino kot učni jezik.

Obdobje Ilirskih provinc je za Slovence pomembno predvsem zaradi uveljavljanja slovenščine, ki je bila do takrat zapostavljena, in organizacije visoke šole francoskega tipa. Uvedena je bila *enotna oblika osnovne šole*, po kateri so lahko učenci nadaljevali izobraževanje na srednjih šolah. Slovenščina je postala učni jezik na osnovnih šolah in gimnazijah.

V tem času je bil prvi učitelj otrok z motnjami v duševnem razvoju Itard, ki je trdil, da divji deček Viktor iz Aveyrona ni »neozdravljiv idiot«, ampak da gre pri njem za izrazito deprivacijo. Zato je videl smisel njegovega učenja v individualiziranem programu. Z njim je delal po senzomotorni metodi. Tak način učenja je kasneje nadaljeval njegov učenec Sequin.

Leta 1805 je stopil v veljavo drugi osnovnošolski zakon – Politična šolska ustava. Z njim so avstrijske oblasti na svojem ozemlju hotele preprečiti širjenje vplivov francoske meščanske revolucije. Z nekaterimi dopolnitvami je ostal v veljavi do leta 1869. (Ciperle, Vovko, 1999:112)

Konec 19. stoletja se je elementarni pouk iz pisanja, branja in računanja razširil tudi v najodročnejše kraje. Do začetka prve svetovne vojne se je povečalo število šol, izboljšali so se materialni pogoji, dokončno se je uveljavila splošna šolska obveznost in vsi mladi so imeli dostop do osnovnošolske izobrazbe. Izboljšal se je socialni položaj in izobrazba učiteljev.

V letih 1848/49 je bila izdelana organizacijska struktura sprememb za celotno šolstvo. Spremembe pa so se zakonsko uveljavile le v srednjem in višjem šolstvu. Do večjih sprememb na področju elementarnega šolstva je prišlo kasneje. Prevladujoč vpliv cerkve v teh šolah so izpodrinili leta 1869 s tretjim državnim ljudskošolskim zakonom, ki je opredeljeval dva tipa elementarnih šol – občo ljudsko in meščansko šolo. Med seboj sta se nekoliko razlikovali.

Konec 19. in v začetku 20. stoletja so ustanavljali nove vrste šol, s katerimi so sledili potrebam spremenjene družbe. Razširilo se je poklicno strokovno izobraževanje, javni in zasebni otroški vrtci za predšolske otroke in drugi šolski zavodi, ustanove in zavetišča za revne, nepreskrbljene, telesno prizadete otroke.

Z otroki z motnjami v duševnem razvoju se je najprej ukvarjala Maria Montessori, ki je otrokom izbirala in prilagajala didaktični material. Vztrajala je na skrbnem specificiranem telesnem in senzornem razvoju (podobno kot Itard in Sequin). Poudarjala je individualnost otrok, lastno aktivnost ter disciplino, ki jo otrok doseže prav s to aktivnostjo.

Zdravnik, psiholog in pedagog Decroly je leta 1909 ustanovil Institut za otroke z motnjami v psihofizičnem razvoju. Posluževal se je novih metod, po katerih se mora pouk prilagoditi potrebam in zmogljivostim otrok (šola po meri), saj otrok napreduje s svojim tempom, razredi naj bodo homogenih in razdeljeni v skupine, tako bodo otroci aktivni, če bodo program, pristopi in metode prilagojene sposobnostim in interesom, ki so izraz otrokovih psihičnih potreb. (Opara, 2010, neobjavljeno)

V obdobju med vojnami se je število šol še povečalo. Šolske razmere pod tujo okupacijo med drugo svetovno vojno so se razlikovale po posameznih deželah. Učenci so bili takrat največje žrtve, saj je bil pogosto prekinjan pouk, slovensko prebivalstvo so tudi izseljevali. Na Primorskem se je položaj šolstva nekoliko izboljšal po kapitulaciji Italije.

Šolstvo je večje spremembe doživelo šele po letu 1945. Po vojni je bilo poškodovanih veliko stavb, primanjkovalo je učiteljev in učnih pripomočkov, zato je bilo potrebno veliko improvizacije in fleksibilnosti. Leta 1953 so ustanovili zvezno komisijo za reformo šolstva, ki je težave začela reševati bolj sistematično. Tako je do celovitega koncepta prenove prišlo šele med leti 1958 – 1962. Spremembe so uvedli v učnih načrtih in učbenikih, ukinili so stare učne predmete in uvedli nekatere nove, francoščino, nemščino in italijanščino sta zamenjali ruščina in angleščina, verouk pa je postal neobvezni predmet. Družinam so zagotovili tudi organizirano otroško varstvo. Vrtce so uvrstili v šolski sistem, financirala pa jih je država. Zasebne šole so poddržavili in uvedli obvezno sedemletno osnovno šolanje (1946).

Osemletno osnovnošolsko obveznost so ponovno uvedli leta 1950. Utrdil jo je odlok o obveznem osemletnem šolanju od sedmega do petnajstega leta starosti (1953). V šole so takrat začeli uvajati številne novosti (interesne dejavnosti, bralno značko,...).

Leto 1958 je bilo prelomno, saj je bila sprejeta nova šolska zakonodaja, ki je zajela osnovne šole, srednje strokovno in gimnazijsko šolstvo ter izobraževanje učiteljev. Enotno osemletno osnovno šolo, kjer so državljani dobili osnovno splošno izobrazbo in osnovno vzgojo, je dokončno uzakonil Zakon o osnovni šoli (1.10.1959). Velik napredek je bil narejen pri izenačevanju razmer za šolanje v vseh slovenskih krajih. Razvijalo se je tudi posebno šolstvo za osebe, ki potrebujejo prilagojeno vzgojo in izobraževanje. (Ciperle, Vovko, 2002)

»Prepričanje, da so osebe z motnjami v razvoju toliko drugačne, da potrebujejo posebne pogoje in načine vzgoje in izobraževanja, je staro toliko, kot je staro vzgajanje in izobraževanje teh oseb.« (Opara, 2005: 11)

V šolskem letu 2003/04 se je v *osemletni osnovnošolski program* vpisala zadnja generacija otrok. V osemletko so se vpisovali otroci, ki so bili do začetka šolskega leta stari šest let in šest mesecev. Leto dni pred vstopom v osnovno šolo so se morali vsi otroci vključiti v pripravo na šolo (mala šola), ki je bila obvezna. Potekala je v okviru vrtcev zelo različno.

Osemletka je bila razdeljena na dve štiriletni vzgojno – izobraževalni obdobji: razredna stopnja in predmetna stopnja. Šolsko leto je bilo razporejeno na sto devetdeset dni, šolski teden je obsegal pet dni, šolska ura je bila dolga petinštirideset minut. Ocenjevanje je potekalo na tri načine: pri splošno izobraževalnih predmetih so bili ocenjeni številčno (od 1 do 5), pri vzgojnih predmetih so bili ocenjeni s tristopenjsko ocenjevalno lestvico (zelo uspešno, uspešno, manj uspešno), vedenje se je prav tako ocenjevalo s tristopenjsko ocenjevalno lestvico (vzorno, primerno, manj primerno). V šolskem letu 1991/92 so uvedli skupinsko zunanje preverjanje znanja iz slovenščine in matematike za vse učence osmega razreda, rezultati pa so bili eno od meril za vpis na tiste srednje šole, ki so imele omejen vpis. Kot sistemsko urejena oblika diferenciacije in individualizacije je bil uveljavljen dodatni pouk in interesne dejavnosti, nikakor pa ne učne oblike, metode in postopki poučevanja. Zaradi integracije otrok s posebnimi potrebami v redne oddelke osnovne šole bi morala potekati tudi individualizacija učnih oblik, metod in postopkov ter prevetritev nekaterih programov. Učitelji in učiteljice so se stalno strokovno izpopolnjevali in pridobivali nova znanja z različnih področij. (Bela knjiga...,1995:74-87)

»Po dolgoletnih in obsežnih pripravah je bila pripravljena nova zasnova sistema edukacije v R Sloveniji, ki je prekinila (postopoma) s preteklo prakso, ko so se premalo poglobljene konceptualne rešitve nadomeščale z zakoni namesto s strokovnimi rešitvami.« (Bela knjiga...,1995: 7)

Izhodišča za prenovo obvezne osnovne šole v Sloveniji izhajajo iz kritične analize osnovnega šolstva pri nas in analiz sistemov šolstva v drugih razvitih državah. Uvajala se je tako, da so se ohranile pozitivne sistemske in vsebinske rešitve, spremembe pa so bile predlagane tam, kjer ni bilo mogoče kakovostno, sodobno in učinkovito izobraževanje. Upoštevane so bile pozitivne prvine našega šolskega sistema in dobre rešitve v šolski praksi.

Prelomnica je nastala leta 1996, ko so poslanci državnega zbora sprejeli šest novih šolskih zakonov. V parlamentarnem postopku so bili takrat Zakon o maturi, Zakon o učencih s posebnimi potrebami in Zakon o glasbenih šolah, ki jih danes že izvajajo v praksi.

Z novo šolsko zakonodajo, ki je bila sprejeta leta 1996, je prenovljeni šolski sistem vzgoje in izobraževanja v Sloveniji obvezno osnovno šolanje podaljšal na devet let. Devetletno obvezno osnovno šolanje se je od šolskega leta 1999/2000 do šolskega leta 2002/03 uvajalo postopoma. To je bilo prehodno obdobje, v katerem so se starši s pisnim soglasjem odločili, ali bodo svojega otroka vpisali v osemletko ali devetletko.

Devetletno osnovnošolsko izobraževanje prinaša poleg podaljšanega časa izobraževanja še številne druge novosti in spremembe:

- ✓ obvezno osnovno šolanje traja devet let in se zaključi s preverjanjem znanja, ki je enako za vse (nacionalni preizkusi znanja);
- ✓ devet let osnovnega šolanja je razdeljeno na tri triletja;
- ✓ starost otrok ob vstopu v šolo je od pet let osem mesecev do šest let osem mesecev;
- ✓ v prvem razredu imajo učenci pri polovici ur pouka drugo strokovno delavko (praviloma vzgojiteljica predšolskih otrok);
- ✓ v prvem vzgojno – izobraževalnem obdobju se znanje učencev ocenjuje opisno in ne številčno;
- ✓ novi učni načrti v 1. razredu (za vse predmete) upoštevajo razvojno stopnjo učencev in način učenja, ki je primeren za to starost;
- ✓ za vse predmete je Strokovni svet RSlovenije za splošno izobraževanje sprejel prenovljene ali nove učne načrte, v katerih so prenovljeni predvsem cilji oziroma vsebine;
- ✓ v četrtem razredu pričnejo učenci z učenjem prvega tujega jezika dve uri tedensko;
- ✓ v tretjem triletju se vsak učenec, glede na interes, odloči za izbirne predmete iz širokega nabora izbirnih predmetov. S to možnostjo in z upoštevanjem evropskih priporočil za individualizacijo in diferenciacijo pouka, je pouk bolj prilagojen posameznemu učencu in njegovim sposobnostim, interesom in zmožnostim. (Bela knjiga...,1995:92-120)

V spreminjanje sta bila vključena tudi vzgoja in izobraževanje otrok, za katere je bilo sprejeto poimenovanje otroci s posebnimi potrebami. Odpravljen je bil dvotirni šolski sistem in postavljeni sistemski pogoji in možnosti za integracijo otrok s posebnimi potrebami in enoten šolski sistem.

Prenovljen sistem vzgoje in izobraževanja se je tako odprl tudi za otroke s posebnimi potrebami, čeprav se je zakonska regulativa za populacijo teh otrok sprejemala počasi, saj je bil Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami sprejet šele leta 2000, Pravilnik o organizaciji in načinu dela komisij za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami ter o kriterijih za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oziroma motenj pa šele 2003.

Spremembe za otroke s posebnimi potrebami so se uvajale počasi tudi zato, ker na številne nove izzive in potrebe ni bilo jasnih strokovnih odgovorov«. (Opara, 2010: 5)

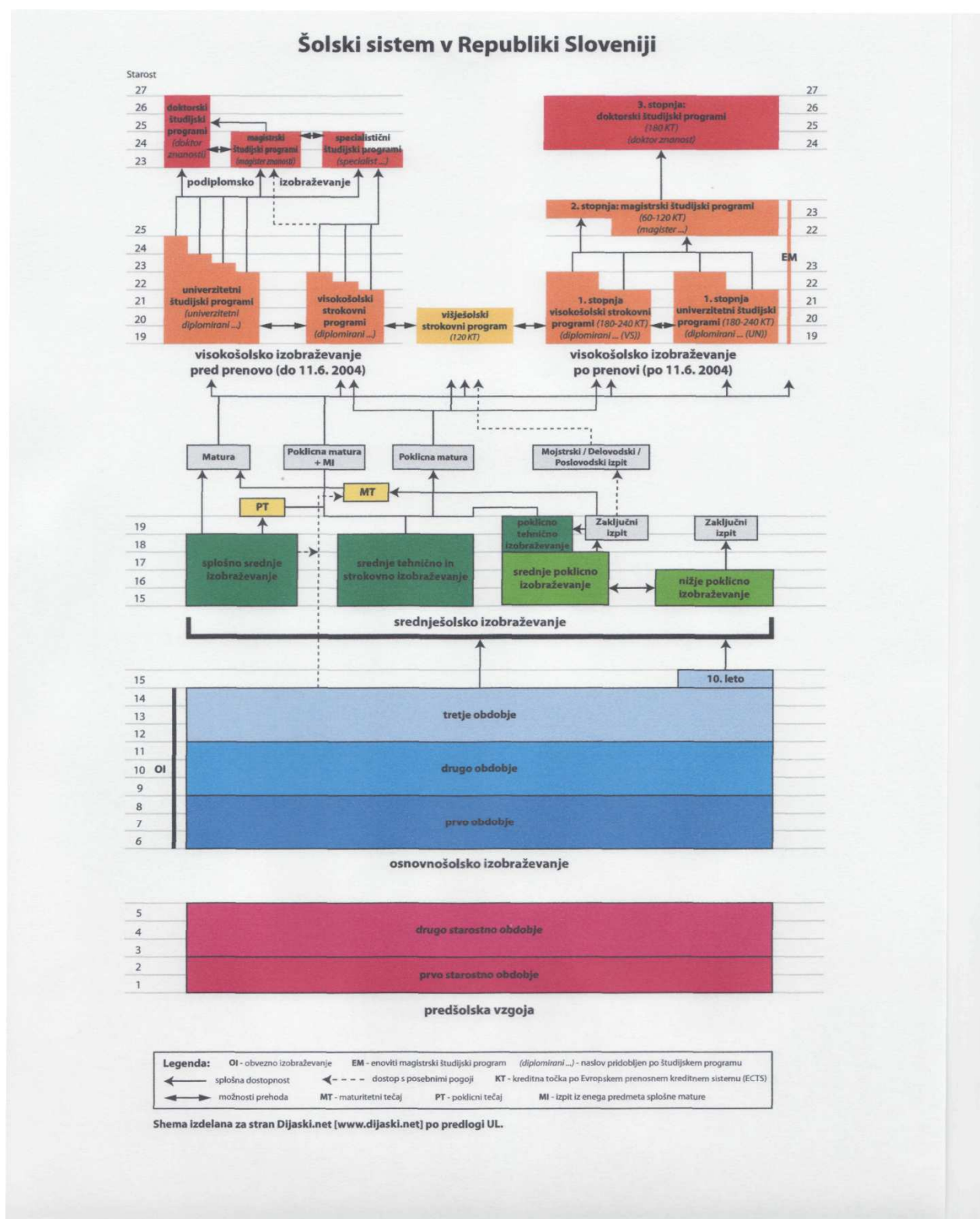
Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami prinaša v slovenski prostor podlago za kvalitetno vzgojo in izobraževanje vseh otrok. V rednih vzgojno – izobraževalnih ustanovah se izvajajo različni programi, glede na vrsto in stopnjo posebnih potreb:

- ✓ program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo;
- ✓ prilagojen program, ki zagotavlja pridobitev enakega izobraževalnega standarda;

- ✓ prilagojen program, ki ne zagotavlja pridobitev enakega izobraževalnega standarda;
- ✓ poseben program;
- ✓ vzgojni program.

Največ pa se v šolah izvaja izobraževalni program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo. (Kavkler, 2006:14-17)

Shema 1: Šolski sistem v republiki Sloveniji

Vir: www.dijaski.net

2.5 Socialna integracija otrok s posebnimi potrebami

Beseda integracija izhaja iz latinskega pridevnika »integer«, kar pomeni nedotaknjen, cel. Integracija dobesedno pomeni dopolnitev nezapolnjene celote in vključitev tistega, s čimer celota šele pridobi svojo dejansko izpopolnjenost. To na družbenem področju pomeni, da je družba izpopolnjena takrat, ko so vanjo vključene tudi obrobne skupine, ki kljub različnim vrstam oviranosti izpolnjujejo »normalnost«.

Integracijo različni avtorji razlagajo tako: *integracija pomeni vključevanje otrok s posebnimi potrebami v redno okolje, zagotavljanje ustreznih pogojev in načinov dela z njimi ter odnose medsebojnega sprejetja in spoštovanja v največji možni meri.* (Bleidick, Booth, Haeberlin; po Opara, 2005:18)

Integracijo lahko razumemo iz dveh vidikov: izobraževalnega (povezan je s storilnostjo in učno uspešnostjo) in vzgojnega (nanaša se na samodejavnost otroka in njegovo vpletenost v socialne odnose). Socialna integracija je ključni dejavnik, ki omogoča razvoj optimalne vključenosti otrok s posebnimi potrebami v socialno okolje.

Predstavlja skrb za socialne odnose med vsemi otroki, tistimi s posebnimi potrebami in tistimi brez njih. (Lebarič, 2006:26)

Gre torej za proces vključevanja otrok s posebnimi potrebami v redni program, pri čemer želimo, da bi bili sprejeti. To je tudi priložnost, da otroci brez razvojnih posebnosti spoznajo otroke s posebnimi potrebami in si oblikujejo nova stališča.

Pri uresničevanju socialno – integracijske vloge šole ima pomembno vlogo sodelovanje in povezovanje učiteljev, vzgojiteljev, specialnih pedagogov in drugih strokovnjakov, ki so vključeni v vzgojno – izobraževalni proces. S tem so zagotovljene razmere za vzpostavljanje socialnih interakcij s sovrstniki in večjo socialno udeležbo pri vsakdanjih šolskih dejavnostih.

Kljub temu pa je v Sloveniji še vedno zaznati elemente dotrajanega segregativnega sistema vzgoje in izobraževanja. V 14. členu Zakona o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami je zapisano, da »otroci z motnjami vedenja in osebnosti, pri katerih je zaradi motenj ogrožen njihov zdrav razvoj, oz. ogrožajo okolico v taki meri, da potrebujejo vzgojo v zavodu, se oddajo v zavod za vzgojo in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami. Oddajo otroka v zavod odloči in spremlja izvajanje ukrepa pristojni center za socialno delo v skladu z zakonom, ki ureja področje zakonske zveze in družinskih razmerij.« (Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, 2000)

Ob tem pa mora specializirana ustanova upoštevati sodobne diskurze termina normalizacije in tako omogočiti neovirano komunikacijo z vrstniki v sosesčini in s krajani.

Pri integraciji je potrebno upoštevati celotno skupino oz. bivanjsko okolje osebe s posebnimi potrebami. Veliko deinstitutionalizacijskih in integracijskih projektov je propadlo prav zaradi zanemarjanja okolja in naravnih ter socialnih resursov. Odnos do oseb s

posebnimi potrebami se mora spremeniti, iz oseb z motnjo v aktivne člane lokalne skupnosti. (Lebarič, 2006:21-23))

Prav dejstvo, da moramo v obzir vzeti enake možnosti za vse, pomeni, da uporabljamo različne pristope, različne vrste in količine suportov, saj so otroci različni. Učitelji so tisti, ki morajo biti senzibilizirani za individualne potrebe in razlike pri učencih, prav tako pa tudi za pristope, ki niso stigmatizirajoči, ki ne izključujejo in ne marginalizirajo, ampak nudijo otroku možnost, da uveljavi svoja močna področja, da uspeva na kognitivnem in socialnem področju in na podlagi pridobljenih izkušenj gradi pozitivno samopodobo. Ob tem ne gre zgolj za zavzemanje do kulturnega odnosa učencev do njihovih vrstnikov s posebnimi potrebami, temveč za zavzemanje do kulturnega odnosa med vsemi udeleženci v razredu. (Skalar, 1997)

Integracija ima tako lahko več oblik in smeri, in sicer, lahko je lokacijska ali socialna ali pa vključuje delno oz. polno vključitev v program vzgoje in izobraževanja. Integracija lahko pomeni vključitev v sosednjo šolo ali v šolo, ki je v drugem okraju. Prav tako je izrednega pomena, kako se otroci s posebnimi potrebami in ustanova, v kateri bivajo, vključujejo v socialno okolje. Krajncan navaja nekaj možnih oblik integracije: dan odprtih vrat kot informacijska prireditve za interesenta, športne prireditve, kulturni večeri (filmski, literarni večer...), skupne zabave ali izleti, igra na javnih igriščih,... (Krajncan, 1998)

Končni rezultat naj bi tako bila večja socialna sprejemljivost otrok s posebnimi potrebami v življenje in delo šole in bližnje okolice.

2.5.1 Težave v socialni integraciji

Avtorji raziskave »Socialno integracijski vidiki vključevanja otrok s posebnimi potrebami v šolo in vrtec«, Lebarič, Koba-Grum in Kolenc (2006), so preučevali pogoje, dejavnike in kazalce socialne integracije otrok s posebnimi potrebami in pripravljenost šol in vrtcev za njihovo sistemsko vključevanje v skupne dejavnosti. Ugotovili so, da naša zakonodaja omogoča izvedbo aktivnega oz. inkluzivnega modela socialne integracije, vendar pa je ta model v praksi težje izvedljiv. Avtorji so prišli do zaključka, da prevelika zadržanost strokovnjakov, ki delajo na področju integracije, otežuje delo aktivnega modela inkluzivnega modela socialne integracije otrok s posebnimi potrebami. V redne šole namreč bolj vključujejo otroke s primanjkljaji na posameznih področjih učenja, manj pa otroke z različnimi motnjami, kot so višja stopnja naglušnosti in slabovidnosti ter okvar v duševnem razvoju. Ti večinoma ostajajo v specializiranih zavodih in so obravnavani po segregacijskem modelu socialne integracije.

Avtorji raziskave so tudi prepričani, da je pri vključevanju otrok s posebnimi potrebami v okolje pomemben pristen človeški stik in nenehna živa komunikacija. Pri tem je potrebno

neprestano sodelovanje različnih strokovnjakov v vseh fazah dela. Otrok s posebnimi potrebami zahteva nenehno spodbujanje in zaposlitev vseh svojih čutov, pri čemer je potrebno razvijati stabilnost oz. koncentracijo pozornosti.

Pomemben dejavnik pri uspešnem vključevanju otrok s posebnimi potrebami v vrtec / šolo je tudi organizacija prostega časa, saj le – ta, zapolnjen z raznimi konjički, telesno aktivnostjo in igro, pripomore k boljši socialni integraciji. Če je organizacija prostega časa enakovredna za vse otroke, otroci s posebnimi potrebami začitijo enakopravnost z drugimi otroki. Prav tako pa je potrebno otroke intenzivno spodbujati k medsebojnemu sodelovanju, saj se velikokrat ne zavedajo, da je za skupni cilj potrebno sodelovanje. Ker pa niso vsi otroci zmožni enako prispevati k sodelovanju, je potrebno najti različne didaktične poti, metode in pripomočke.

Izrednega pomena je poudarek na osebni odgovornosti za lasten zunanji videz in skrb za predmete, ki so v skupni lasti, vendar je od vseh otrok, od vrtca do prvega triletja, nerealno pričakovati, da bodo izražali visoko stopnjo moralne odgovornosti. Avtorji opozarjajo, da so otroci s posebnimi potrebami pri tem še na slabšem, zato je zanje to načelo še posebej pomembno.

Avtorji raziskave povzamejo, da je sodelovanje med vrtcem, šolo in specialnimi zavodi oz. šolami slabo razvito in je zato uvrščeno med zaviralne dejavnike socialne integracije. Po drugi strani pa lahko dobro medsebojno sodelovanje učiteljev in specialnih pedagogov ter drugih strokovnjakov na posameznih šolah uvrstimo med dejavnike, ki največ prispevajo k socialni integraciji otrok s posebnimi potrebami. (Lebarič et al, 2006:114-122)

2.6 Pomembnost odnosov med člani lokalne skupnosti

Ljudje smo družbena bitja in vsak dan znova vstopamo v odnose z drugimi ljudmi. Želimo si, da bi bili ti odnosi iskreni, enakopravni, prijateljski, zgrajeni na zaupanju in odgovornosti.

Za doseganje takšnih medosebnih odnosov pa so ključnega pomena nekateri dejavniki:

- socialna percepcija, ki je celovit in edinstven doživljaj in ki pomeni medsebojno percipiranje oseb v socialni situaciji (koliko smo se uživali v položaj drugega);
- emocionalna stališča, ki so polarizirana na dva osnovna pola – pozitivni in negativni pol. Na teh polih se gradi medsebojna naklonjenost ali nenaklonjenost;
- empatija, ki je pomemben dejavnik, od katerega je odvisna kvaliteta medsebojnega odnosa. To je resnično razumevanje in sprejemanje osebe take, kakršna je, odkrivanje najglobljih motivov njenega obnašanja in gledanje na osebo tako, kot se sama sebe doživlja. (Bratanič, 1991)

V Sloveniji se spreminja cela vrsta zakonov s področja invalidskega in socialnega varstva, ki močno vplivajo na vsakdanje življenje in položaj invalidov, a kot pravi Wraber (2010:3), "vlada ne da jasnih odgovorov, kaj želi s tem doseči, kakšen bo naš položaj, ko bodo spremembe uveljavljene, in kakšna bo naša socialna vključenost, varnost, participacija v družbenih dogajanjih itd." Po Wraberjevih besedah zakoni lahko postavljajo le okvire, vendar smo ljudje tisti, ki jih napolnimo s svojim razumevanjem.

2.7 Standardna pravila za izenačevanje možnosti invalidov ter Agenda 22 kot aplikacija Standardnim pravilom

Ravno težave pri vključevanju oseb s posebnimi potrebami in invalide v življenje in delo so vplivale na različne iniciative za izboljšanje njihovega položaja v okviru posameznih držav kakor tudi na mednarodni ravni. Na mednarodni ravni v okviru Združenih narodov so bila sprejeta Standardna pravila za izenačevanje možnosti invalidov in Agenda 22, ki sta dobro orodje za proučevanje invalidske problematike in za implementacijo programov njihovega vključevanja – integracijo. Združeni narodi so sprejeli Standardna pravila, medtem ko so švedske invalidske organizacije izdelale metodo poimenovano Agenda 22, ki je namenjena izdelavi načrtov invalidske politike na podlagi Standardnih pravil. Vsemu so podlaga človekove pravice, rezultati pa so vidni šele, ko se doseže uspešno sodelovanje med invalidskimi organizacijami in lokalnimi oblastmi. (Agenda 22, 2006:6)

Večina Standardnih pravil za izenačevanje možnosti invalidov z ustrezno zakonodajo zagotovi država. Lokalne skupnosti sodelujejo pri tem tako, da so kompleksno seznanjene z invalidsko problematiko. Invalidi so živeli, živijo in bodo živeli med nami. Njihove potrebe in želje so v večini enake kot jih imamo vsi ljudje. Le možnosti za zagotavljanje le-teh so bistveno otežkočene. Zato je prav, da lokalne skupnosti poznajo specifične težave in ovire invalidov ter možnosti, kako jih konkretno reševati. Takšna oblika skrbi za invalide je za vsako družbo najbolj humana in ekonomsko ugodna.

Standardna pravila za izenačevanje možnosti invalidov se nanašajo na naslednja področja:

- *Osveščanje* celotne družbe o invalidih, njihovih posebnih potrebah, pravicah in zmožnostih, je pomembna naloga države.
- *Skrb za zdravje* pomeni preprečevanje, zmanjšanje in odpravljanje posledic bolezni, okvar in invalidnosti.
- *Rehabilitacija* invalidom omogoča, da dosežejo in ohranijo največjo možno samostojnost in kakovost življenja.

- *Strokovno – podporne službe* naj zagotavljajo razvoj in razpoložljive strokovne storitve, vključno s pripomočki za invalide, ki jim pomagajo povečati raven neodvisnosti v vsakdanjem življenju.
- *Dostopnost* velja kot vsesplošno pomembno pravilo za izenačitev možnosti na vseh področjih družbenega delovanja in zajema dostopnost fizičnega okolja ter dostop do informacij in komuniciranja.
- *Vzgoja in izobraževanje* je področje, na katerem morajo biti izpolnjene enake možnosti za otroke in mladostnike s posebnimi potrebami, kot za odrasle in invalide.
- *Zaposlovanje* je naloga držav, saj morajo države na področju invalidskega varstva oblikovati tako politiko zaposlovanja, ki bo invalidom omogočalo uresničiti njihove pravice do dela tako v mestih kot na podežlju.
- *Finančna pomoč in socialna varnost* mora upoštevati stroške, ki jih imajo invalidi in njihove družine z invalidnim članom ter tako pomoč ohranjati do zagotovitve stalne materialne varnosti.
- *Družinsko življenje in osebna integriteta* zagotavlja invalidom najbolj naravno in kakovostno življenje. Države morajo spodbujati polno udeležbo invalidov v družinskem življenju in podpirati njihovo pravico do osebne integritete.
- *Kultura* – države so dolžne invalidom zagotavljati možnosti, da se udeležujejo na področju kulture kot ustvarjalci in kot uporabniki kulturnih dobrin.
- *Rekreacija in šport*, ki se pričneta takoj po nastanku invalidnosti, sta za invalide velikega pomena, zato naj bi jih države spodbujale k temu.
- *Vera* – države naj spodbujajo ukrepe za enakopravno udeležbo invalidov v verskem življenju svojih skupnosti.
- *Informiranje in raziskovanje* – države naj prevzamejo najvišjo odgovornost za zbiranje in posredovanje informacij o življenjskih pogojih invalidov in pospešujejo celovito raziskovanje, vključno z ovirami, ki vplivajo na življenje invalidov.
- *Oblikovanje politike in planiranje* – invalidi naj se vključujejo v oblikovanje politike in načrtovanje invalidskega varstva.
- *Zakonodaja* – države so odgovorne za to, da zagotavljajo zakone, ki vključujejo pravice in dolžnosti vseh državljanov in prav tako tudi invalidov.
- *Ekonomska politika* – države naj financiranje programov za invalide vključujejo v redne proračune na nacionalni, regionalni in lokalni ravni.
- *Koordinacija dela* – problematika invalidskega varstva zahteva usklajevanje in povezovanje vseh izvajalcev.

- *Organizacije invalidov* – države naj priznajo pravico organizacijam invalidov, da predstavljajo invalide na nacionalnem, regionalnem, lokalnem nivoju. Dolžne so jih tudi gmotno ter vsebinsko podpirati.
- *Usposabljanje strokovnega osebja* – države so odgovorne za zagotavljanje ustreznega usposabljanja osebja na vseh nivojih, kjer se ukvarjajo z načrtovanjem in zagotavljanjem programov in služb, namenjenih invalidom.
- *Nacionalno spremljanje in vrednotenje programov za invalide in uresničevanje pravil* – države so dolžne spremljati in ugotavljati učinke sprejetih ukrepov, ki so v skladu s sprejetimi standardi za izenačevanje možnosti invalidov.
- *Tehnično in gospodarsko sodelovanje* – države morajo vključiti invalide v vse oblike ekonomskega in tehničnega sodelovanja, še posebej velja to za področje izobraževanja in zaposlovanja invalidov.
- *Mednarodno sodelovanje* – države naj bodo aktivno udeležene pri mednarodnem sodelovanju glede politike za izenačevanje možnosti invalidov.

Standardna pravila niso zakonsko zavezujoča, ampak so politična in moralna zaveza, ki so jo sprejele članice mednarodne skupnosti. Mogoče jih je uporabiti kot smernice za ukrepe invalidske politike na vseh ravneh družbe, saj vsebujejo stališča, ki zadevajo odgovornost držav, smernice za invalidsko politiko in predloge za konkretne ukrepe. Skupaj z izhodišči in značilnostmi dobrega načrta invalidske politike so zbrani v priročniku Agenda 22 – Navodila za načrtovanje invalidske politike za lokalne oblasti. (Agenda 22, 2006:8-19)

Zveza delovnih invalidov Slovenije (ZDIS) je bila v evropskem letu invalidov pobudnica projekta Občina po meri invalidov. Projekt je zasnovan kot celovit pristop z načrtovanimi akcijami, določenimi odgovornimi nosilci in z jasnimi cilji, med katere ne sodi le odpravljanje ovir v fizičnem okolju, temveč tudi spreminjanje miselnosti in stališč, tako da se omogoči uresničevanje človekovih pravic vsem občanom.

Posebna delovna skupina, v katero so enakopravno vključeni predstavniki invalidskih organizacij, delujočih na območju določene občine, analizira položaj invalidov glede na udejanjanje Standardnih pravil za izenačevanje možnosti invalidov, ki jih je izdal OZN. Na osnovi te analize občinski svet sprejme konkreten akcijski načrt z jasno opredeljenimi cilji, roki in odgovornimi nosilci nalog ter prioritetskimi nalogami za čas mandata župana in občinskega sveta. »Dober načrt invalidske politike mora biti pregleden in vsebovati jasne cilje, ki bodo doseženi postopno in s konkretnimi ukrepi.« (Agenda 22, 2006: 23).

3 EMPIRIČNI DEL

3.1 Namen raziskave

Ljudje se nikoli ne nehajo učiti. Vsak izmed nas je dovzeten za nove stvari, v različnih situacijah in priložnostih našega življenja. Veliko se naučimo v šoli, vendar ne smemo zanemariti številnih možnosti, ki so nam ponujene izven okvirov šolskega sistema. Vse pridobljene izkušnje pripomorejo k osebni rasti posameznika ter tako pomagajo bolje razumeti okolje, v katerem živimo.

Invalidnost, karkoli posamezniku to pomeni, nas lahko razdvoji ali združi, lahko nam povzroči občutek osamljenosti ali pa nam ponudi priložnost, da spoznamo in občutimo človeka v vsem svojem bitju. Ponudi nam možnost, da skupaj izrabimo besede, ki jih oboji nikoli nismo imeli možnosti izreči. Daje nam priložnost, da se spremenimo, obogatimo naše razmišljanje ter drug drugega ter najdemo skupno pot za polnejše življenje.

Namen raziskave je analizirati stanje pripravljenosti lokalne skupnosti na področju oseb s posebnimi potrebami ter s samo akcijo vplivati na osveščanje ljudi (otrok in odraslih), da med nami živijo ljudje s posebnimi potrebami, ki imajo lahko enake želje kot mi, le da jih lahko uresničijo na drugačen način od nas, saj imajo drugačne potrebe kot mi.

Raziskava vključuje tudi projekt Vrabček upanja. Preko projekta smo otroke v vrtcu in šoli seznanili z osebami s posebnimi potrebami preko različnih obiskov društev in s celoletnimi projekti. Namen projekta Vrabček upanja je tudi vključevanje (proučiti in hkrati pospešiti procese odpiranja lokalne skupnosti in pripravljenosti za integracijo) otrok in njihovih staršev v življenje oseb s posebnimi potrebami, in tudi obratno. Ob izkušnjah z inkluzijo in integracijo se vse več staršev otrok s posebnimi potrebami odloča, da bo njihov otrok živel »integralno normalno« življenje v vrtcu, šoli in izven nje. Soočanje z različnimi tveganji (odklonitve, strahovi, negotovosti...) je prisotno tako na strani oseb s posebnimi potrebami, kot tudi na strani tistih, ki te osebe sprejemamo medse: otrok, staršev, učiteljc in ne nazadnje tudi občanov v lokalni skupnosti.

3.2 Opredelitev problema

Vsak dan se srečujemo z različnimi ljudmi, bodisi na ulici, v trgovini, banki, šoli, vrtcu ali kjerkoli že. Veliko jih je, ki imajo takšne ali drugačne potrebe. Nekateri jih sprejemamo medse, drugi pred njimi otrpnejo, otroci pa se učijo s posnemanjem našega vedenja.

Nekateri ljudje niso navajeni, da se srečujejo z »drugačnimi«, da sodelujejo z njimi in z njimi delajo. To je posledica specialnega in starega pristopa, ki je vključeval osebe s posebnimi potrebami v posebne institucije, da so bili »skriti« pred večino (pred javnostjo).

Ocenjujem, da je lokalna skupnost tu pogosto prezrta, saj kot opozarja Damijana Peterlin iz Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve »lahko brezposelnost in socialno izključenost najtežje zaposljivih pomagajo preprečevati lokalne skupnosti, a je takšnih primerov malo.« (Rupnik, 2010).

Zato je zaželeno dejstvo, da lokalna oblast, skupaj z invalidsko organizacijo, načrtuje realno in učinkovito. Invalidi potrebujejo podporo s strani lokalne skupnosti, da bi dosegli enake življenjske možnosti kot ostali ljudje; to je njihova pravica.

Kako priti do rešitev? Ena izmed možnosti, ki je uveljavljena v svetu, je s pomočjo Standardnih pravil Združenih narodov za izenačevanje možnosti invalidov, ki so temelj dobrega delovanja in sodelovanja lokalne oblasti in oseb s posebnimi potrebami.

Ozaveščanje je ključna zadeva, ki podpira celoten akcijski načrt. Nasprotovati je treba diskriminacijskemu obnašanju in stigmatiziranju ter ju nadomestiti z dostopnimi in objektivnimi informacijami o posledicah okvar in invalidnosti, da se spodbudi boljše razumevanje potreb in pravic oseb s posebnimi potrebami v družbi. Potrebno bi se bilo usmeriti v spreminjanje negativnega odnosa do oseb s posebnimi potrebami in spodbujati vključevanje zadev, povezanih z invalidnostjo, v publikacije in objave medijev.

3.3 Cilji raziskovalne naloge

- Odkriti stopnjo integriranosti oseb s posebnimi potrebami, dojemanja konceptov inkluzije in integracije;
- preizkusiti model integracije v lokalni skupnosti z osveščevalnimi pristopi, kako z njim doseči večjo stopnjo integracije v praksi;
- poizkusiti pripraviti model kvalitetnega pristopa integracije oseb s posebnimi potrebami v življenje in delo lokalne skupnosti;
- osvestiti prebivalce lokalne skupnosti z aktivnostmi, s katerimi preverjamo stanje oseb s posebnimi potrebami;
- ugotoviti, kako je lokalno okolje ustrezno za integracijo oseb s posebnimi potrebami;
- ugotoviti, kako lahko z akcijo »Vrabček upanja« vplivamo na osveščanje ljudi v lokalni skupnosti o osebah s posebnimi potrebami in jih motiviramo za sprejemanje in sodelovanje.

3.4 Metodologija raziskovanja

3.4.1 Kvalitativna raziskava

Kvalitativna raziskava je razmeroma nova veja raziskovanja, saj se je pričela uporabljati šele v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, svoj razmah pa je doživela desetletje zatem. Zelo pogosto jo najdemo na področjih psihologije in sociologije.

Kvalitativna raziskava je čisto nasprotje kvantitativni raziskavi, lahko pa ju uporabljamo skupaj. Medtem ko se kvantitativna raziskava ukvarja z analizo posameznih delov pojava (redukcionizem), se kvalitativna osredotoča predvsem na pomen in dojemanje udeležencev v konkretnem okolju ter na to, kako se posamezne komponente povezujejo v celoto. (Mesec, 1998:15-18)

Za kvalitativno raziskovanje obstaja tudi več različnih definicij. Po Leskošku (2006) je kvalitativna raziskava »raziskava, pri kateri sestavljajo osnovo izkustveno gradivo, zbrano v raziskovalnem procesu, besedni opisi ali pripovedi, in v kateri je to gradivo obdelano in analizirano na beseden način brez uporabe merskih postopkov, ki dajo števila, in brez operacij nad števili«.

3.4.2 Tehnike zbiranja podatkov

Za raziskovanje sem uporabila INTERVJU, ki je oblika komunikacije med raziskovalcem (spraševalcem) in vprašancem (respondentom). Sestavljen je na osnovi vnaprej pripravljenega (pol)strukturiranega vprašalnika, v katerem je deset vprašanj, ki so sestavljena in zapisana vnaprej. Spraševanje je individualno (pogovarjamo se z eno samo osebo, ločeno od drugih), vsem vprašancem se postavijo vprašanja na enak način in tudi odgovore se beleži na enoten način (uporaba diktafona).

V raziskavo sem vključila tudi OPAZOVANJE. Opazovanje je nekaj, kar vsakdo od nas počne vsak dan, hkrati pa je opazovanje tudi osnovna metoda vsake znanosti. Na najbolj splošni ravni torej lahko ločimo slučajno opazovanje in načrtno opazovanje. Izbrala sem načrtno opazovanje, ki je namerno opazovanje, povezano s posebno (usmerjeno) pozornostjo. To pomeni, da vnaprej načrtujemo, kaj (koga), kje, kdaj, kako in zakaj bomo opazovali. Opazovala sem vedenje otrok ob obisku v bolnišnici Stara Gora, ter ob obisku predstavnikov Društva slepih in slabovidnih ter Društva gluhih in naglušnih na naši šoli.

Izvedla sem tudi načrtovano opazovanje v lokalni skupnosti glede grajenega okolja v smislu primernosti za dostop oseb s posebnimi potrebami in opazovanja dokumentirala s fotografiranjem. Oprijela sem se tudi »priročnika« Agenda 22, sistema načrtovanja invalidske politike, ki temelji na Standardnih pravilih za izenačevanje možnosti invalidov. V

priročniku so zapisana navodila za načrtovanje invalidske politike za lokalne oblasti. Agendo 22 sestavljajo trije deli:

- 1. del: Značilnosti dobrega načrta invalidske politike;
- 2. del: Enakovredni partnerji;
- 3. del: Od ideje do načrta invalidske politike.

Tretji del Agende 22 je sestavljen iz 22 pravil, ki so vodilo načrtovanja dobre invalidske politike. S pomočjo teh pravil vam bom predstavila Analizo stanja položaja oseb z oviranostjo v občini Renče – Vogrsko.

3.5 Obdelava podatkov

S kvalitativno raziskavo smo iskali odgovore na vprašanja s tem, da smo proučevali različna družbena okolja in posameznike v njem, pri čemer raziskovalca zanima, kako ljudje organizirajo sebe in svoje okolje in kako vse to dojemajo in osmislijo skozi simbole, rituale, družbene strukture in vloge,...

To je obdelava kvalitativnih, običajno besedno izraženih podatkov, ki smo jih pridobili s kvalitativnimi postopki (npr. intervijem, opazovanjem).

3.6 Raziskovalni vzorec

V raziskavo so bili vključeni učenci prvega triletja iz OŠ Vogrsko, soglasja o izvedbi so podpisali starši učencev. Poleg njih so bili v raziskavo vključeni tudi njihovi starši in učiteljica, otroci in osebje bolnišnice Stara Gora, predstavniki društva Slepih in slabovidnih ter društva Gluhih in naglušnih iz Nove Gorice ter vsi sodelujoči v projektu »Vrabček upanja«.

V magistrskem delu smo analizirali tudi zunanji odprti prostor, brez opravljene analize notranjosti objektov. Obravnavani so javni objekti v KS Vogrsko, KS Bukovica – Volčja Draga in KS Renče, in sicer glede na različnost, funkcijo in dostopnost. Nekatere grajene ovire so dopolnjene s fotografijo stanja na terenu.

3.7 Raziskovalne hipoteze

H1: Občani v lokalni skupnosti so malo seznanjeni s problematiko invalidov, njihovo integracijo in inkluzijo.

H2: Z dejavnostmi in aktivnostmi se ljudje (otroci in odrasli) seznanjajo z osebami s posebnimi potrebami, saj tako pripomorejo k večji integraciji OPP.

H3: Osveščanje vpliva na zmanjšanje strahu pred sprejemanjem drugačnih in pred izstopanjem OPP v javnosti.

H4: Model standardnih pravil je ustrezno orodje za povečanje integracije OPP.

3.8 Celoletni projekt »Vrabček upanja«

Vrabček upanja je fundacija, ustanovila jo je neprofitna, nevladna družba Contal. Fundacija je potrjena s strani Ministrstva za zdravje. Preko fundacije se zbirajo sredstva za bolnišnico v Stari Gori, za opremo in pripomočke oddelka invalidne mladine in otroke, ki so v njej hospitalizirani.

Cilji humanitarne akcije:

- ozaveščati javnost in s tem doseči sprejemanje drugačnosti že med otroki ;
- dosegati glavni cilj: zbiranje namenskih sredstev za izgradnjo novega rehabilitacijskega centra v Stari Gori;
- doseči zavedanje o medsebojni soodvisnosti.

V jeseni smo vzgojiteljice treh skupin različnih vrtcev in učiteljice podružnične šole Vogrsko pristopile k projektu Vrabček upanja.

Zastavili smo si precej obširen letni plan dejavnosti, ki se bo nadgrajeval v naslednjih letih. Pri tem se vrtci in šola med seboj povezujemo in v projekt vključujemo tudi starše, ki nas pri tem podpirajo.

Glavni cilj projektnih skupin v vrtcih in šolah je:

- navajati otroke, da sprejemajo drugačnost;
- seznanjanje otroke in odrasle z dejstvi, da vsakdo lahko po svojih močeh pomaga in s tem nekoga osreči;
- ozaveščati širšo javnost o dejanski problematiki.

V ta namen smo navezali stike z bolnišnico v Stari Gori.

Otroke je po skupinah obiskala terapevtka in jim na njim primeren način preko posnetkov in pripomočkov za rehabilitacijo predstavila bolnišnične otroke in njihovo življenje v Stari Gori.

V prazničnem decembru smo v vrtcih in šoli z otroki veliko ustvarjali in izdelovali voščilnice, okraske, venčke, pekli praznično pecivo in medenjake... Vse to smo razstavili in prodali na novoletnem prodajnem bazarju otroških izdelkov.

V vrtcu Zvezdica na Vogrskem so na novoletnem bazarju sodelovali tudi otroci ostalih dveh vrtčevskih skupin in šole. Odziv staršev, starih staršev, sodelavcev in ostalih udeležencev je bil presenetljiv. Otroci so bili na svoje delo ponosni. Odraslim so suvereno razlagali, kako prav bo prišel zbrani denar bolnim otrokom, ki nimajo toliko igrač kot oni sami.

Delo v projektnih skupinah se v tej smeri nadaljuje in prepleta med vsakodnevne dejavnosti preko pravljic, pogovorov in igre.

V januarju smo se v vrtcu Zvezdica povezali s šolskimi otroki in medse povabili predstavnike Društva gluhih in naglušnih Severne Primorske. Predstavili so nam možnost komuniciranja z rokami. Naučili smo se kako se pokažejo določene živali, prevozna sredstva...Na otrokom prijazen način smo medse sprejeli gluhega fanta in se pogovarjali z njim. Ista delavnica je že organizirana za ostali dve projektni skupini.

Dogovorili smo se z Medobčinskim društvom slepih in slabovidnih Nova Gorica, ki so nam v mesecu maju predstavili življenje in delo ljudi, ki ne vidijo, na otrokom primeren način.

V mesecu maju smo pripravili javno prireditev, na kateri se je predstavila fundacija Vrabček upanja. Otroci vseh treh skupin in šole pa so s plesom in pesmijo polepšali srečanje.

V mesecu juniju smo priredili likovno razstavo vseh sodelujočih otrok v projektu, s krajšim kulturnim programom.

V naslednjem šolskem letu načrtujemo razširitev projekta še na ostale vrtce in šole.

4 UGOTOVITVE RAZISKAVE

4.1 Stanje oseb s posebnimi potrebami v lokalni skupnosti (občina Renče –Vogrsko)

Pripravila sem analizo stanja položaja oseb z oviranostjo v občini Renče – Vogrsko. Poudariti moram, da sem se povezala z različnimi društvi, katerih dejavnost je izključno namenjena invalidnim osebam, z Zavodom RS za zaposlovanje – Urad za delo Nova Gorica in Centrom za socialno delo Nova Gorica.

Izhajala sem iz Agende 22, kjer so zapisana navodila za načrtovanje invalidske politike za lokalne oblasti. Agendo 22 sestavljajo trije deli:

- 1. del: Značilnosti dobrega načrta invalidske politike;
- 2. del: Enakovredni partnerji;
- 3. del: Od ideje do načrta invalidske politike.

Tretji del Agende 22 je sestavljen iz 22 pravil, ki so vodilo načrtovanja dobre invalidske politike. S pomočjo teh pravil vam bom predstavila Analizo stanja položaja oseb z oviranostjo v občini Renče – Vogrsko.

Pravilo 1: Osveščanje

»Države naj sprejmejo ustrezne ukrepe, da bi povečale osveščenost družbe o invalidih, njihovih pravicah, potrebah, potencialih in njihovem prispevku.

- ➔ Lokalna oblast v sredstvih javnega obveščanja invalide opisuje na pozitiven način. Posluži se publikacije Občinski list, ki izhaja približno vsak drugi mesec in kjer so predstavljene dejavnosti invalidov, če so se le – te zgodile. Osveščanje in informiranje o problematiki invalidnih oseb pa poteka v največji meri preko invalidskih organizacij, v katere se invalidi vključujejo.

Pravilo 2: Zdravstveno varstvo

»Države naj zagotovijo invalidom učinkovito zdravstveno varstvo.«

- ➔ V občini Renče – Vogrsko imamo Ambulanto Renče, ki deluje v okviru Zdravstvenega doma Osnovno varstvo Nova Gorica. Ambulanta opravlja osnovno zdravstveno dejavnost (zdravstveno stanje občanov, ukrepi za varovanje in izboljšanje zdravja, preprečevanje razvoja bolezni in nastajanja bolezenskih stanj). S pomočjo donatorstva občanov in podjetij v občini je opremljena z EKG, minifotometrom, centrifugo, mikroskopom, kisikovo jeklenko in kompletom za dajanje kisika, inhalatorji, avtomatskim defibrilatorjem in dvigalom za gibalno ovirane in ostarele osebe.

V občini deluje tudi zasebna zobna ambulanta, ki opravlja storitve za samoplačnike, kot tudi za zavarovance ZZZS, za odrasle in otroke. Opremljena je z vrhunsko tehnologijo, posluhuje se kvalitetnih materialov. Težava je le v tem, da je zaradi visokega stopnišča nedostopna gibalno oviranim ljudem.

Pravilo 3: Rehabilitacija

»Države naj zagotovijo ustrezno rehabilitacijo invalidom, da bi ti dosegli in ohranjali optimalno stopnjo neodvisnega življenja.«

- ➔ Služb za rehabilitacijo v občini Renče – Vogrsko ni. Ambulanta izvaja le posamezne oblike rehabilitacije. Za ohranjanje zdravja in psihofizičnih sposobnosti pa medicinski sestre (Babič, Bizjak) izvajata terapijo z nordijsko hojo.

Občasno je organiziran »kopalni izlet« za invalidne osebe, ki jih s kombijem odpeljejo v bazen v Staro goro (bolnišnica za invalidno mladino in VDC). Izlete običajno organizira ga. Martinuč.

Osrednji izvajalec rehabilitacijskih programov je Zdravstveni dom Šempeter pri Gorici in Zdravstveni dom Nova Gorica (fizioterapija), Splošna bolnišnica Franca Derganca Šempeter pri Gorici, na širšem slovenskem območju pa Univerzitetni klinični center Ljubljana in Univerzitetni rehabilitacijski inštitut SOČA.

Pravilo 4: Strokovno – podpome službe

»Države naj zagotavljajo razvoj in razpoložljive strokovne storitve, vključno s pripomočki za invalide, ki jim pomagajo povečati raven samostojnosti v vsakdanjem življenju in pri uresničevanju svojih pravic.«

- ➔ Po Zakonu o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih oseb, lahko osebe z zmerno, težjo ali težko motnjo uveljavijo pravico do nadomestila za invalidnost na Centru za socialno delo (CSD). Ta pravica pripada osebam, ko postanejo polnoletne.

Posameznik, ki potrebuje določeno storitev, lahko uveljavlja pravico po predvidenem postopku. Storitve, ki jih ponuja CSD, so:

- prva socialna pomoč (➔ pomoč pri prepoznavanju in opredeljevanju stiske);
- osebna pomoč (➔ svetovanje, urejanje, vodenje);
- pomoč družini za dom (➔ pomoč pri urejanju odnosov med družinskimi člani);
- institucionalno varstvo (➔ vse oblike pomoči v zavodu);
- vodenje in varstvo ter zaposlitev pod posebnimi pogoji.

Zavod RS za zaposlovanje – Urad za delo Nova Gorica, nudi pomoč pri zaposlovanju invalidov po Zakonu o poklicni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov. Trenutno je na Uradu

za delo Nova Gorica prijavljenih približno 400 brezposelnih invalidov, kar znaša okoli 17 % brezposelnih oseb na tem območju. Mednje sodijo tudi invalidi iz občine Renče – Vogrsko.

Na območju občine se izvaja tudi pomoč na domu, ki trenutno šteje 28 uporabnikov in je financirana s strani občine Renče – Vogrsko. Pomoč izvaja nevladna organizacija Klas.

Za šoloobvezne otroke je občina organizirala in financirala prevoz in spremstvo v OŠ Kozara šola za izobraževanje otrok s posebnimi potrebami) v Novi Gorici, za enega otroka pa še dodatni prevoz s spremstvom iz šole do doma.

Občina Renče – Vogrsko pokriva stroške in spremstvo za enega otroka, ki je v Centru za izobraževanje, rehabilitacijo in usposabljanje Vipava.

Rdeči križ in Karitas izvajata na območju občine socialne programe, ki so namenjeni tudi invalidom.

Pravilo 5: Dostopnost

»Države naj priznajo splošen pomen dostopnosti v procesu izenačevanja možnosti na vseh družbenih področjih. Države morajo za vse vrste invalidov:

- a) uvesti akcijske programe, ki bodo omogočili dostopnost fizičnega okolja;*
- b) sprejeti ukrepe, da zagotovijo dostop do informacij in komuniciranja.«*

➔ V občini Renče – Vogrsko se je v preteklem mandatu veliko gradilo. Največji poudarek je bil na obnovi cest, kjer je že zagotovljena dostopnost s področja invalidnih oseb (gibalno oviranih oseb). Večje težave predstavljajo starejše zgradbe, grajene pred spremembo zakonodaje, ki nalaga projektantom upoštevanje ustreznih normativov za enakovredno življenje invalidnih oseb. Predstavljam vam analizo dostopnosti do javnih objektov v občini Renče – Vogrsko.

Zap.š.	JAVNI OBJEKT	OPIS STANJA
1	Občinska stavba	Pred stavbo je parkirišče za invalide, vhod v samo stavbo ni oviran, je pa oviran dostop do pisarn, saj so v nadstropju in v stavbi ni dvigala. V tem slučaju pridejo zaposleni v avlo stavbe.
2	Upravna enota	Je v občinski stavbi, vendar v pritličju, zato je dostopna vsem uporabnikom.

Fotografija 1: Občinska stavba v Bukovici

Vir: osebni arhiv Katarina Tischer Gregorič

3	Ambulanta Renče	Parkirišče je ob cesti, večkrat nedosegljivo, ambulanta je v nadstropju, zato ima dvigalo in je dostopna vsem uporabnikom.
---	-----------------	--

Fotografija 2: Zdravstveni dom v Renčah

Vir: osebni arhiv Katarina Tischer Gregorič

4	Zobna ambulanta	Pred ambulanto je veliko parkirišče, označeno za invalide, dostop je gibalno oviranim onemogočen, saj do ambulate vodijo visoke stopnice
5	Vrtec Vogrsko	Pred vrtcem je parkirišče, dostop do notranjosti ni dostopen vsem, ker vanjo vodi stopnišče, a se zaradi kulturne dediščine ne dovoljuje posega.
6	Vrtec Bukovica	Pred vrtcem je parkirišče, vhod in notranjost sta dostopna

		vsem, saj je vrtec zgrajen v pritlični etaži.
7	Vrtec Renče	Pred vrtcem je parkirišče, vhod in notranjost sta dostopna vsem, saj je vrtec zgrajen v pritlični etaži.
8	PŠ Vogrsko	Pred šolo je parkirišče, dostop do notranjosti ni dostopen vsem, ker vanjo vodi stopnišče, a se zaradi kulturne dediščine ne dovoljuje posega. Učilnice so v prvem nadstropju, dvigala ni.

Fotografija 3: Podružnična šola Vogrsko in vrtec Zvezdica

Vir: osebni arhiv Katarina Tischer Gregorič

9	PŠ Bukovica	Pred šolo je parkirišče, vhod in notranjost sta dostopna vsem, saj je šola zgrajena v pritlični etaži.
10	OŠ Renče	Pred šolo je parkirišče, dostop v stavbo je omogočen je za 1. triado (pritličje), ostale učilnice so v nadstropju, šola nima dvigala.

Fotografija 4: Osnovna šola Renče

Vir: osebni arhiv Katarina Tischer Gregorič

11	Knjižnica (Renče)	Parkirišče je ob cesti, zato je večkrat nedosegljivo. Prostor knjižnice so v nadstropju, do koder ni urejenega dostopa za invalide. Možno je literaturo naročiti in jo dobiti na dom.
----	-------------------	---

Fotografija 5: Knjižnica Renče

Vir: osebni arhiv Katarina Tischer Gregorič

12	Kulturni dom Vogrsko	Ob stavbi je parkirišče, dostop pa ni omogočen gibalno oviranim osebam, saj do vhoda vodijo stopnice. Ni klančine, ki bi omogočila nastop na odru gibalno oviranim.
13	Kulturni dom Bukovica	Je v občinski stavbi, vendar v pritličju, zato je dostopen vsem uporabnikom. Ni klančine, ki bi omogočila nastop na odru gibalno oviranim.
14	Kulturni dom Renče	Pred Kulturnim domom je parkirišče, vhod in notranjost sta dostopna vsem, saj je dom zgrajen v pritlični etaži. Ni klančine, ki bi omogočila nastop na odru gibalno oviranim.
15	Športna dvorana Bukovica	Je v sklopu PŠ Bukovica. Pred šolo je parkirišče, vhod in notranjost sta dostopna vsem, saj je dvorana zgrajena v pritlični etaži.
16	Športna dvorana Renče	Ustreza vsem arhitekturnim standardom za dostopnost invalidnih oseb.
17	Železniška postaja VOLČJA DRAGA	Pred postajo je parkirišče, ki ni označeno posebej za invalide. Tla niso asfaltirana, ampak posuta s peskom, zato je dostop do perona otežkočen. Peroni so betonski, z ustreznimi klančinami. Težavo predstavlja tudi blagajna, ki ima okence previsoko za osebo na vozičku.

18	Železniška postaja OKROGLICA	Pred postajo je majhno parkirišče, ki ni označeno posebej za invalide. Tla niso asfaltirana, ampak posuta s peskom in zarasla s travo, zato je dostop do perona otežkočen. Tudi postajališča ni (»hišice«).
19	Avtobusna postajališča	V Volčji Dragi in na Vogrskem je postavljeno postajališče, v Bukovici, Renčah in na Dombravi pa ne. Vozni red ni ustrezno označen (slepi, slabovidni). V Volčji Dragi in na Vogrskem so urejene klančine.

Fotografija 6: Avtobusno postajališče Volčja Draga

Vir: osebni arhiv Katarina Tischer Gregorič

20	Pošta Renče	Zaradi bližine parkirišča je oviran vstop v stavbo. Ostalo ustreza standardom.
21	Pošta V. Draga	Ustreza vsem arhitekturnim standardom za dostopnost invalidnih oseb, vključno s parkirnim prostorom.

Fotografija 7: Pošta Volčja Draga

Vir: osebni arhiv Katarina Tischer Gregorič

22	Banka Renče	Zaradi bližine ceste je oviran dostop do stavbe in vstop v stavbo osebam na vozičku.
----	-------------	--

Fotografija 8: Banka Renče

Vir: osebni arhiv Katarina Tischer Gregorič

23	Zavarovalnica Slovenica	Adriatic	Ustreza vsem arhitekturnim standardom za dostopnost invalidnih oseb, vključno s parkirnim prostorom.
----	-------------------------	----------	--

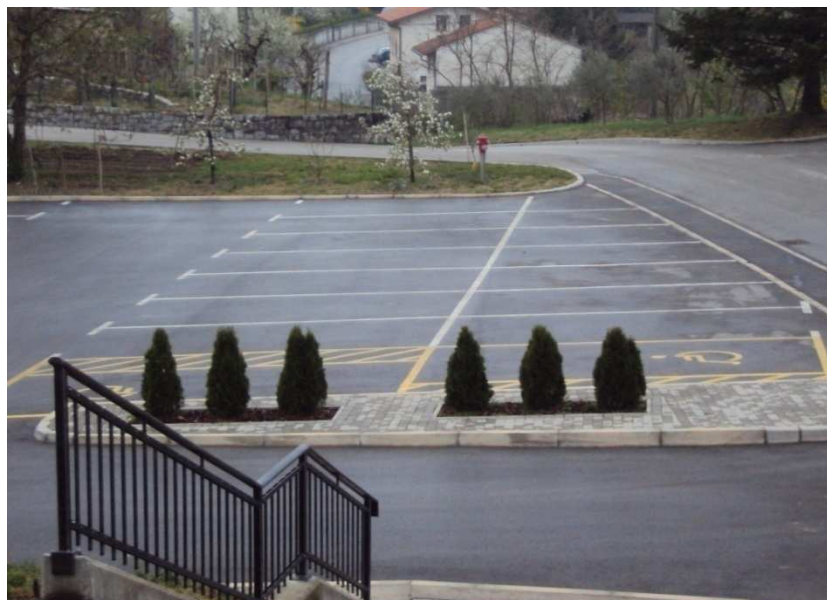
24	Pokopališče Vogrsko, Bukovica, Renče	Pred pokopališčem je parkirišče, ki je označeno tudi za invalide. Urejene so klančine za lažji dostop.
----	--------------------------------------	--

Fotografija 9: Pokopališče na Vogrskem

Vir: osebni arhiv Katarina Tischer Gregorič

Fotografija 10: Parkirišče pred pokopališčem na Vogrskem

Vir: osebni arhiv Katarina Tischer Gregorič

25	Cerkev Vogrsko, Bukovica, Renče	Zaradi stopnic pred vhodom v cerkev je dostop gibalno oviranim osebam otežkočen. Za invalide je najbolje
----	---------------------------------	--

		poskrbljeno v Renčah, saj so pred vhodi klančine. Parkirišče je urejeno v Bukovici (označeno za invalide) ter v Renčah.
--	--	---

Fotografija 11: Cerkev v Bukovici

Vir: osebni arhiv Katarina Tischer Gregorič

Fotografija 12: Cerkev v Renčah

Vir: osebni arhiv Katarina Tischer Gregorič

26	Frizerski salon Vogrsko, Volčja Draga, Bukovica,	Parkirišča so na vseh lokacijah, tudi dostopnost je omogočena vsem uporabnikom, saj so vsi štirje saloni v
----	--	--

	Renče	pritličju stavb.
27	Gostilna Vogrsko	Bar Suzana: pred gostilno so parkirna mesta, ki pa niso posebej označena za invalide. Vhod v notranjost je dostopen za vse uporabnike, sanitarij za invalide ni.
28	Gostilna Volčja Draga	Paquito: pred igralnim salonom in gostilno je dovolj parkirnih mest, ki so označena tudi za invalide. Vhod v notranjost omogočajo postavljene klančine. Objekt ima tudi sanitarije za invalide. Bar Romana: pred gostilno so parkirna mesta, ki pa niso posebej označena za invalide. Vhod v notranjost je dostopen za vse uporabnike, sanitarij za invalide ni.
29	Gostilna Bukovica	Jack bar in Okrepčevalnica Rotonda: pred obema objektoma je parkirišče, ki pa ni posebej označeno za invalide. Tla so peščena, zato je dostop do vhoda otežkočen. Sanitarij za invalide ni.
30	Gostilna Renče	Martini bar: pred objektom je parkirišče, ki ni posebej označeno za invalide. Vhod v objekt je oviran zaradi preozkih vrat in igralnega avtomata na hodniku. Sanitarij za invalide ni.
31	Kmetijska trgovina Siedra	Ustreza vsem arhitekturnim standardom za dostopnost invalidnih oseb. Manjše parkirišče je pred trgovino, ni pa posebej označeno za invalide.

Fotografija 13: Kmetijska trgovina Siedra v Renčah

Vir: osebni arhiv Katarina Tischer Gregorič

32	Kmetijska trgovina Aleš Koron s.p.	Za gibalno ovirane osebe je mogoč vhod le skozi skladišče, saj ima trgovina s sprednje strani stopnico. Pred trgovino so parkirna mesta, ki niso posebej označena za invalide.
33	Avto šola Marus	Urejen dostop do vseh poslovalnic (Renče, N. Gorica in Sežana). Za gibalno ovirane ni prilagojenega vozila za opravljanje voznškega izpita.
34	Garni hotel Bukovica	Pred hotelom so označena parkirna mesta za invalide, do vhoda vodi klančina, hotel ima posebno sobo za invalida, ki je opremljena v skladu z njegovimi potrebami in je v pritličju objekta.

Fotografija 14: Garni hotel v Bukovici

Vir: osebni arhiv Katarina Tischer Gregorič

Fotografija 15: Parkirišče pred hotelom v Bukovici

Vir: osebni arhiv Katarina Tischer Gregorič

35	Medic hotel Renče	Ustreza vsem arhitekturnim standardom za dostopnost invalidnih oseb, vključno s parkirnim prostorom. V Medic hotelu izvajajo tudi program institucionalnega varstva starejših.
36	Salon lepote in zdravja Bukovica	Salon deluje v prostorih Garni hotela Bukovica in ustreza vsem arhitekturnim standardom za dostopnost invalidnih oseb.
37	Avtoservis Bukovica	Pred objektom so parkirna mesta, ki niso označena posebej za invalide. Vhod v delavnico je urejen s klančino. Vse storitve so dostopne v pritličju.
38	Servis motornih koles Vogrsko	Pred objektom so parkirna mesta, ki niso označena posebej za invalide. Vhod v delavnico je urejen s klančino. Stranka ne more v prostore pisarne, saj je v nadstropju in tja vodijo stopnice.
39	Trgovina Volčja Draga	Mercator, Martex, RMizar, Ultrapac, Steklo Nemec, Živex: parkiranje je možno ob vhodu v objekt, parkirišče je ustrezno označeno, vstop v prodajne prostore je prilagojen invalidnim osebam.

Fotografija 16: Trgovina v Volčji Dragi

Vir: osebni arhiv Katarina Tischer Gregorič

40	Trgovina Renče	Mercator, Ribarnica Arčon: parkiranje je možno ob vhodu v objekt, parkirišče je ustrezno označeno (Mercator), vstop v prodajne prostore je prilagojen invalidnim osebam. Vita, Mesnica Vita: parkirišče je ob cesti, nezavarovano in neprilagojeno invalidnim osebam, kot tudi ostalim ne, vhod onemogoča stopnica pred vrati.
41	Bolnišnica Šempeter	Ker so osebe z oviranostjo pogosto uporabniki zdravstvenih in socialnih storitev, je vprašanje dostopnosti prostorov, v katerih potekajo zdravstvene in socialne dejavnosti, še posebej pomembno. Za skupino naštetih ustanov lahko napišem, da ustrezajo vsem arhitekturnim standardom za dostopnost invalidnih oseb, vključno s parkirnim prostorom ter sanitarijami za invalidne osebe.
42	Zdravstveni dom Šempeter	
43	Zdravstveni dom N. Gorica	
44	Nujna medicinska pomoč Nova Gorica	
45	CSD Nova Gorica	
46	ZZZS Nova gorica	

47	Urad za delo N. Gorica	
48	Policijska postaja Šempeter	Dostop je oviran zaradi stopnišča, ki vodi do vhoda v stavbo. Parkirna mesta so ob stavbi, označena so tudi za invalide.
49	Policijska postaja N. Gorica	
50	Sodnik za prekrške	

Ob tem ne smemo pozabiti na drugo vejo dostopnosti – dostop do informacij in komuniciranja. Pravica invalidov je, da imajo dostop do vseh informacij v zvezi z diagnozo, razpoložljivimi storitvami in programi. Informacije morajo biti podane v invalidu dostopni obliki.

Pravilo 6: Vzgoja in izobraževanje

»Države naj priznajo načelo enakih primarnih, sekundarnih in terciarnih izobraževalnih možnosti za invalidne otroke, mladino in odrasle v integriranih okoljih. Zagotovijo naj, da bo izobraževanje invalidov sestavni del splošnega vzgojno – izobraževalnega sistema.«

➔ V naši občini imamo tri vrtce (Vogrsko, Bukovica, Renče) in v dveh oddelkih sta otroka s posebnimi potrebami, vključena v redni oddelek vrtca. Oba imata ob sebi spremljevalko, ki je usposobljena za delo z njimi.

Izobraževanje invalidov poteka tudi preko Urada za delo Nova Gorica, Medobčinsko društvo invalidov pa je organiziralo program »Informatika – delo je sreča za invalida«.

Pravilo 7: Zaposlovanje

»Države naj priznajo načelo, da je treba invalidom omogočiti, da uresničujejo svoje človekove pravice, zlasti na področju zaposlovanja. Tako na podežlju kot v mestih morajo imeti enake možnosti za produktivno in donosno zaposlitev na trgu delovne sile.«

➔ Invalidi iz občine Renče – Vogrsko so uvrščeni v Območno službo Nova Gorica, Urad za delo Nova Gorica. V mesecu novembru 2009 je bilo na Uradu za delo Nova Gorica registriranih 2101 brezposelnih oseb, med njimi 275 invalidov, kar znaša 13,1% vseh registriranih brezposelnih. Na rehabilitacijski komisiji so bile obravnavane 4 osebe, ki so pridobile status invalida s pravico do rehabilitacije. Nobeni osebi ni bila izdana odločba o oceni zaposljivosti.

V občini ne deluje nobeno invalidsko podjetje, so pa podjetja, ki zaposlujejo invalide (npr. Ultrapac).

Invalidska podjetja, ki delujejo v Območni enoti Nova Gorica:

- Meblo kovinoplastika storitve d.o.o., Industrijska c. 5, Kromberk
- Gostol GOIN d.o.o., Prvomajska 37, Nova Gorica
- INDE, Salonit Anhovo d.o.o., Anhovo 83, Deskle
- IP Posočje d.o.o., Poljubinj 89 c, Tolmin
- Tekstika d.o.o., Tovarniška c. 15, Ajdovščina

Fotografija 17: Podjetje Ultrapac v Volčji Dragi

Vir: osebni arhiv Katarina Tischer Gregorič

Pravilo 8: Finančna pomoč in socialna varnost

»Države so odgovorne za zagotavljanje socialne varnosti in finančne pomoči invalidom.«

➔ V Območni enoti Nova Gorica so v program poklicne rehabilitacije v preteklem letu vključili približno 60 brezposelnih oseb, zaposlilo pa se je približno 50 oseb.

Na območju občine se izvaja pomoč na domu, ki trenutno šteje 28 uporabnikov in je financirana s strani občine Renče – Vogrsko. Pomoč izvaja nevladna organizacija Klas.

Za šoloobvezne otroke je občina organizirala in financirala prevoz in spremstvo v OŠ Kozara šola za izobraževanje otrok s posebnimi potrebami) v Novi Gorici, za enega otroka pa še dodatni prevoz s spremstvom iz šole do doma.

Občina Renče – Vogrsko pokriva stroške in spremstvo za enega otroka, ki je v Centru za izobraževanje, rehabilitacijo in usposabljanje Vipava.

Ob rojstvu otroka občina (po svojem pravilniku) nudi staršem enkratno denarno pomoč 500 EUR, če za njo podajo ustrezno vlogo (predpisan obrazec občine), pod pogojem, da je otrok državljan R Slovenije in da ima vsaj en od staršev stalno prebivališče v občini Renče – Vogrsko. Vlogo mora vložiti v roku 6 mesecev od rojstva otroka

Rdeči križ in Karitas izvajata na območju občine socialne programe, ki so namenjeni tudi invalidom.

Pravilo 9: Družinsko življenje in osebna integriteta

»Države naj podpirajo polno vključevanje invalidov v družinsko življenje. Spodbujajo naj njihovo pravico do osebne integritete in zagotavljajo, da zakoni ne prikrajšajo invalidov za spolne odnose, poroko in starševstvo.«

➔ Center za socialno delo izvaja v okviru

- Zakona o socialnem varstvu,
- Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih,
- Zakona o starševskem varstvu in družinskih prejemkih,
- Zakona o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih oseb

pomoč družinam invalidov. Tako so družine invalidov deležne naslednje pomoči:

- otroški dodatek;
- dodatek za nego otroka (uveljavi jo en od staršev, za otroka, ki potrebuje posebno varstvo in nego);
- delno plačilo za izgubljen dohodek (uveljavi jo en od staršev, za otroka, ki potrebuje posebno varstvo in nego, po mnenju posebne komisije);
- prva socialna pomoč (ko oseba išče pomoč na CSD prvič);
- družinski pomočnik;
- druge storitve, zajete v zakonih.

Pravilo 10: Kultura

»Države naj zagotavljajo, da so invalidi enakopravno vključeni v kulturne dejavnosti in da lahko v le-teh enakopravno sodelujejo.«

- ➔ V občini Renče – Vogrsko imamo dokaj pestro kulturno ponudbo, ki pa ljudem z oviranostjo ni v celoti dostopna (bolj kot arhitekturne ovire predstavljajo težavo komunikacijske ovire).

Kulturne prireditve (Martinovanje, Silvestrovanje, Občinski praznik, Krajevni praznik, svečane seje,...) so v veliki meri dostopne vsem invalidom, težava nastane pri osebah z izgubo sluha, zaradi tolmačenja.

Invalidi delujejo v svojih matičnih društvih, kjer imajo prilagojen dostop do vseh potrebnih informacij in pripomočkov.

Pravilo 11: Rekreativna in športna

»Države naj sprejemajo ukrepe, s katerimi bodo zagotovile invalidom enake možnosti za rekreacijo in šport.«

- ➔ V občini Renče – Vogrsko deluje Društvo Škulja, ki je oživila staro športno igro škuljanje. Od jeseni 2009 potekajo turnirji tudi na Vogrskem (v Kurniku), udeležili so se jih tudi varovanci VDC Stara gora.

Balinarsko društvo Renče je v letu 2010 podala vlogo za delovanje skupine invalidov znotraj društva, ki si želijo balinanja.

Občasno je organiziran »kopalni izlet« za invalidne osebe, ki jih s kombijem odpeljejo v bazen v Staro goro (bolnišnica za invalidno mladino in VDC). Izlete običajno organizira ga. Martinuč.

Vhod v športno dvorano v Bukovici in Renčah nima ovir za invalidne osebe.

Pravilo 12: Religija

»Države naj vzpodbujajo ukrepe za enakovredno sodelovanje invalidov v verskem življenju v svojih skupnostih.«

- ➔ Prilagojene verske obrede na celotnem območju Slovenije izvaja »Vera in luč – Slovenija«, obrede v slovenskem znakovnem jeziku pa Verski center gluhih in naglušnih v Ljubljani.

V naši občini imamo dva duhovnika, tretji prihaja samo maševati. Duhovnika sta dostopna, večkrat obiščeta ostarele, bolne in invalidne osebe v občini.

Pravilo 13: Informiranje in raziskovanje

»Države naj prevzamejo vso odgovornost za zbiranje in posredovanje informacij o življenjskih pogojih invalidov in pospešujejo celovito raziskovanje vseh vidikov, vključno z ovirami, ki vplivajo na življenje invalidov.«

- ➔ Lokalna skupnost zbira informacije o življenjskih pogojih invalidov, vključno z ovirami, ki vplivajo na njihovo življenje, in jih posreduje širši javnosti.

Lokalna oblast ima tudi zbrane podatke o položaju otrok v izobraževalnem procesu in o zaposlitvenih možnostih invalidov. Zbrane ima podatke o invalidskih organizacijah in o društvih, ki delujejo na celotnem območju.

Pravilo 14: Oblikovanje in načrtovanje politike

»Države naj zagotovijo, da bodo vidiki invalidnosti zajeti v vsako pomembno oblikovanje politike in v nacionalno načrtovanje.«

- ➔ V občini Renče – Vogrsko se bodo invalidi šele vključevali v oblikovanje politike in njihovih predlogov za izboljšanje stanja v občini. Predstavniki posameznih oblik oviranosti bodo vključeni v projekt za pridobitev listine »Občina po meri invalidov«.

Pravilo 15: Zakonodaja

»Države so odgovorne za to, da ustvarijo zakonske podlage za ukrepe, s katerimi naj bi se dosegel cilj polnega sodelovanja in enakopravnosti invalidov.«

- ➔ Lokalna oblast ni bila deležna kritike glede neizpolnjevanja zakonodaje, ki se nanaša na invalide.

Pravilo 16: Ekonomska politika

»Države so finančno odgovorne za nacionalne programe in ukrepe, s katerimi bi ustvarili enake možnosti za invalide.«

- ➔ Lokalna oblast v redni letni proračun vključuje tudi izdatke za prilagoditve, ki so namenjeni invalidom.

Pravilo 17: Koordinacija dela

»Države so odgovorne za ustanavljanje in krepitev nacionalnih koordinacijskih odborov ali podobnih teles, ki bodo delovali kot osrednja kontaktna točka za vprašanja invalidnosti.«

- ➔ Znotraj lokalne oblasti je potrebno ustanoviti stalni koordinacijski odbor za vprašanja invalidov, v katerem bodo zastopane tudi invalidske organizacije. Le tako bo omogočena večja preglednost nad potrebami invalidov.

Pravilo 18: Invalidske organizacije

»Države naj invalidskim organizacijam priznajo pravico, da predstavljajo invalide na nacionalni, regionalni in lokalni ravni. Države naj tudi priznajo posvetovalno vlogo invalidskih organizacij pri odločanju o vprašanjih invalidnosti.«

- ➔ Lokalna oblast spodbuja in podpira delovanje obstoječih invalidskih organizacij:
- Društvo gluhih in naglušnih severne Primorske, Sedejeva u. 8, Nova Gorica;
 - Medobčinsko društvo slepih in slabovidnih N. Gorica, Gradnikove br. 33, N. Gorica;
 - Društvo civilnih invalidov vojn Primorske, Gregorčičeva 16, N. Gorica;
 - Društvo vojnih invalidov N. Gorica, Gradnikove br. 53, N. Gorica;
 - ŠENT Dnevni center N. Gorica, Cankarjeva u. 1, N. Gorica;
 - ŠENT Dnevni center za odvisnike, Sedejeva 9a, N. Gorica;
 - KLAS Pomoč na domu, Cankarjeva 1, N. Gorica;
 - Društvo Sožitje Nova Gorica, Kidričeva 53, N. Gorica;
 - Društvo Ozara Nova Gorica, Partizanska 57, N. Gorica;
 - Želva d.o.o., oddelek VDC Nova Gorica, Ajševica 42, N. Gorica;
 - VDC Nova Gorica (enota Solkan in enota Stara gora), Klanec 14a, Solkan.

Pravilo 19: Usposabljanje strokovnega osebja

»Države so odgovorne za zagotavljanje ustreznega usposabljanja osebja na vseh ravneh, ki je vključeno v načrtovanje in izvajanje programov in storitev, namenjenih invalidom.«

- ➔ Zaposleni v lokalni skupnosti niso vključeni v posebna usposabljanja za odpravo ovir v komunikaciji, kar bi bilo po mojem mnenju priporočljivo, predvsem za osebe z izgubo sluha in vida.

Pravilo 20: Nacionalni nadzor in ocenjevanje programov za invalide v okviru izvajanja Standardnih pravil

»Države so odgovorne za stalen nadzor in ocenjevanje izvajanja nacionalnih programov in storitev za izenačevanje možnosti invalidov.«

- ➔ Invalidske organizacije naj bi sodelovale pri ocenjevanju na lokalni ravni, rezultati ocenjevanja pa naj bodo ustrezno zabeleženi in posredovani odgovornim osebam za izvedbo projekta.

Pravilo 21: Tehnično in gospodarsko sodelovanje

»Tako industrijsko razvite države kot tudi države v razvoju so odgovorne za sodelovanje in sprejemanje ukrepov za izboljšanje življenjskih pogojev invalidov v državah v razvoju.«

- ➔ Lokalna oblast naj, poleg invalidnim osebam, ki živijo v občini, tudi invalidnim beguncem in priseljencem nameni določena sredstva ter jih vključuje v akcijske programe za invalide. Ob tem naj se poveže z invalidskimi organizacijami, tako doma kot v tujini, in skupaj naj sprejmejo ukrepe za izboljšanje znanja o vprašanih invalidnosti.

Pravilo 22: Mednarodno sodelovanje

»Države naj se aktivno vključijo v mednarodno sodelovanje na področju politike izenačevanja možnosti za invalide.«

- ➔ Nevladne organizacije, ki se ukvarjajo z vprašanji invalidnosti, sodelujejo z organizacijami v drugih državah po svetu. V letu 2010 je v Sloveniji potekal Festival kulture (poezija, drama, film, fotografija,...), ki so se ga udeležili tudi invalidi iz drugih držav. Pri tem igra pomembno vlogo tudi lokalna skupnost, ki podpira mednarodno izmenjavo znanja in izkušenj.

4.2 Rezultati in interpretacija

Institucionalizacija invalidov je skozi stoletja puščala posledice na mnogih ravneh družbenega dojemanja takšnih ljudi. Še nedavno jih družba, prav zaradi posebnih potreb, ni sprejemala kot sebi enakopravne, kar se je kazalo tudi v grajenem okolju, dostopu do informacij ter čim bolj neodvisnem življenju.

V zadnjih nekaj letih se je začela širša javnost zavedati resnosti težav invalidov. Čeprav spremembe v prostoru in na ostalih ravneh potekajo preko različnih projektov, se mnoge rešujejo zelo počasi. Veliko vlogo pri tem igrajo finančna sredstva, zaradi katerih je največkrat zadoščeno zakonom, dejansko pa se stanje ne spremeni.

Z opravljenim delom na terenu opažam, da so se nekatere grajene ovire že odpravile (klančine pred šolo, banko in cerkvijo v Renčah, parkirni prostori za invalide in urejen dostop na pokopališča,...), ostaja pa še vedno velik del nerešenega. Pomanjkljivosti se kažejo tudi

na področju strokovno – podporne službe, načrtovanja politike, usposabljanja strokovnega osebja ter kulture (zaradi komunikacijskih ovir). V ta namen sem pripravila model integracije, s pomočjo katerega bi lokalna skupnost celovito pristopala do oseb s posebnimi potrebami. Menim, da je predstavljeni model ustrezen »pripomoček« kot vodilo za povečanje integracije oseb s posebnimi potrebami, saj zajema tista področja, ki so trenutno najmanj podprta. Delo na terenu sem nadgradila z intervjujem učencev, staršev, učiteljice in župana ter s sodelovanjem v projektu »Vrabček upanja«. Skupni rezultati so pokazali dejansko stanje na postavljene hipoteze.

4.2.1 Seznanjenost s problematiko oseb s posebnimi potrebami, njihovo integracijo in inkluzijo v lokalni skupnosti

Na podlagi opravljenih raziskav, vključno z dokumentiranjem urejenosti grajenega okolja opažam, da so ljudje v lokalni skupnosti zelo malo, ali sploh nič, seznanjeni s problematiko oseb s posebnimi potrebami, njihovo integracijo in inkluzijo v okolje. Razen v enem primeru intervjuvanih staršev se ostali doma o osebah s posebnimi potrebami sploh ne pogovarjajo. V svoji okolici ne poznajo oseb s posebnimi potrebami, zato tudi ne njihove problematike. Največ jih o tem izve iz medijev in v lokalnem časopisu.

Z raziskovalno nalogo sem posegla v življenje in miselnost prebivalcev lokalne skupnosti. Vsi intervjuvani so se na vprašanja odzvali in na podlagi njihovih odgovorov ocenjujem, da so s problematiko otrok s posebnimi potrebami seznanjeni otroci, saj se s tem vsakodnevno srečujejo (vrstniki v vrtcu / šoli). S tem je seznanjena tudi učiteljica, ki pa poudarja, da je zelo pomembno, kako dejavni so starši otroka s posebnimi potrebami, saj več kot otrok preživi v različnih okoljih, bolj ga okolica spozna in sprejema ter po potrebi prilagaja.

Na podlagi pridobljenih rezultatov lahko hipotezo »*občani v lokalni skupnosti so malo seznanjeni s problematiko invalidov, njihovo integracijo in inkluzijo*« potrdim.

4.2.2 Dejavnosti in aktivnosti za seznanjanje in večjo integracijo oseb s posebnimi potrebami

Otroci in učiteljice smo se vključili v projekt Vrabček upanja in se v ta namen povezali z bolnišnico v Stari Gori. Otroke je po skupinah obiskala terapevtka in jim na njim primeren način preko posnetkov in pripomočkov za rehabilitacijo predstavila bolnišnične otroke in njihovo življenje v Stari Gori. Nato smo se na obisk k njim odpravili mi. Seznanili smo se otroki, ki so slepi, gluhi, s cerebralno paralizo, zaostali v rasti, po prometni nesreči,...

Iz pogovora z otroki ob obisku Stare Gore sem lahko razbrala, da je sprejemanje otrok s posebnimi potrebami odvisno tudi od tega, za katero oviranost gre. Sprehod s slepim

otrokom ne bi bil problem, saj bi tak otrok hodil ob videčem vrstniku. Po drugi strani pa si ne predstavljajo igre z otrokom, ki ni sposoben samostojnega gibanja.

Obiskala sta nas tudi predstavnika Društva gluhih in naglušnih Severne Primorske ter Medobčinskega društva slepih in slabovidnih Nova Gorica. Čeprav so bili ljudje iz društev pri nas v šoli in so otrokom predstavili svoj način življenja (družina, služba, prosti čas, druženje,...), si otroci ne znajo predstavljati, kako bi bilo, če bi njih doletelo kaj takega. Skoraj vsi so bili mnenja, da se osebe s tako oviranostjo počutijo grozno, slabo, osamljeno, ker nič ne vidijo oz. slišijo. Le ena učenka je bila mnenja, da »normalno« funkcionirajo, da je edina ovira le ta, da ne vidijo oz. slišijo.

Ob koncu leta smo pripravili prireditve Vrabček upanja med najmlajšimi za širšo javnost. Povabili smo predstavnike sosednjih občin, okoliških šol in vrtcev. V bogatem kulturnem programu so sodelovali otroci iz vrtca in šole, pa tudi osebe s posebnimi potrebami. S prireditvijo smo želeli širšo javnost spodbuditi k sprejemanju drugačnosti. Odziv staršev in obiskovalcev je bil pozitivno presenetljiv, poudarili so pomen zbliževanja otrok z osebami s posebnimi potrebami, saj so si enotni, da je to dobro za vzgojo, za empatijo, kvalitetne odnose ter nenazadnje tudi za to, da obstaja bogastvo, ki se ne meri z denarjem, niti s storilnostjo. Projekt »Vrabček upanja« nam je dal odgovor na vprašanje, kako naj se izvajajo osveščanja, saj se je izkazal za zelo uspešen projekt.

Na podlagi rezultatov izvedenih aktivnosti lahko potrdim hipotezo *»Z dejavnostmi in aktivnostmi se ljudje (otroci in odrasli) seznanjajo z osebami s posebnimi potrebami, saj tako pripomorejo k večji integraciji OPP«*.

4.2.3 Zmanjšanje strahu pred sprejemanjem oseb s posebnimi potrebami in izstopanjem oseb s posebnimi potrebami v javnosti

Z učiteljico, ki poučuje na podružnični šoli, sva se pogovarjali o njenih neposrednih izkušnjah z integracijo otrok s posebnimi potrebami v šoli. Povedala je, da je vključevanje otrok s posebnimi potrebami v redne oblike vrtca / šole precej odvisno od tega, v kakšno skupino je otrok vključen. Za učence, ki medse dobijo učenca s posebnimi potrebami, je prav, da so s tem seznanjeni (če je to prej mogoče), ker ga tako lahko hitreje sprejmejo in mu omilijo spremembe. Pri tem se poslužuje različnih socialnih iger.

Otroci bi otroku s posebnimi potrebami ponudili prijateljstvo in bi mu pomagali, ko bi potreboval pomoč. Samo en otrok bi počakal, da bi otrok s posebnimi potrebami ozdravel in potem bi postal njegov prijatelj.

Starše so ob druženju na prireditvi prevevali mešani občutki, saj so se po eni strani bali, kakšen bo odziv otrok, po drugi strani pa so si želeli, da bi bila to dobra izkušnja za otroka.

Akcijo so starši podprli in poudarili velik pomen osveščanja, ki je temelj zbliževanja in odpravljanja strahu pred drugačnostjo.

Z raziskavo sem ugotovila, da je osveščanje nujen pojav v skupnosti, tako za osebe s posebnimi potrebami in invalide kot tudi za ostale člane skupnosti. Z medsebojnim druženjem so oboji odpravili strah in predsodke, ki so jih gojili drug do drugega, kar pomeni, da lahko hipotezo »osveščanje vpliva na zmanjšanje strahu pred sprejemanjem drugačnih in pred izstopanjem OPP v javnosti« potrdim.

4.2.4 Model za pripravo programa za integracijo invalidov v lokalno skupnost oz. »načrt za reševanje invalidske problematike v lokalni skupnosti«

Na podlagi ugotovitev v magistrskem delu ter upoštevajoč priporočila Standardnih pravil in Agende 22 sem pripravila model in program za reševanje socialne integracije invalidov in oseb s posebnimi potrebami v lokalno skupnost. Iz pogovorov z njimi sem razbrala, da je problematika oseb s posebnimi potrebami glede vključevanja v procese odločanja na lokalni ravni še vedno nerešena. Tega se zavedajo tako na eni kot na drugi strani. Ponekod otežujejo željo po neodvisnem življenju tudi grajene in komunikacijske ovire ter premalo razvito podporno okolje, službe in programi.

Z vsem se strinja tudi župan, ki v tem vidi težavo, predvsem pri odpravljanju grajenih in komunikacijskih ovir, pri vsem tem pa igrajo glavno vlogo finančna sredstva.

Zato sem v ta namen sestavila model integracije, s pomočjo katerega bi lokalna skupnost celovito pristopala do oseb s posebnimi potrebami.

Cilj: Obravnavati invalide kot polnopravne državljane in jih kot take vključevati v vsa dogajanja v občini, v skladu s tem pa zagotoviti vse pogoje za vključevanje invalidov v procese odločanja na občinski ravni, in sicer na tistih področjih, ki so za invalide pomembna;

POTREBNI UKREPI	NOSILEC	ČASOVNI OKVIR	VIR FINANCIRANJA
Ustanoviti Svet za invalide.	Občina Renče – Vogrsko	Leto 2010 – 11	Občinski proračun
Svet za invalide naj koordinira delo invalidskih organizacij.	Svet za invalide	Obdobje 2010 – 2014	Občinski proračun

Vključevanje invalidov v občinsko politiko na področjih soc. varstva, vzgoje in izobraževanja, zaposlovanja, bivanja.	Občina Renče – Vogrsko	Obdobje 2010 – 2014	Občinski proračun Sredstva z razpisov Donatorstvo
Priprava gradiv za invalide na lokalni ravni.	Občina Renče – Vogrsko	Leto 2010 – 11	Občinski proračun Karitas

Cilj: Odpraviti grajene in komunikacijske ovire, za katere velja, da onemogočajo ali otežujejo neodvisno življenje invalidov;

POTREBNI UKREPI	NOSILEC	ČASOVNI OKVIR	VIR FINANCIRANJA
Upoštevanje Zakona o urejanju prostora pri novogradnjah.	Občina Renče – Vogrsko	Obdobje 2010 – 2014	Občinski proračun Sredstva z razpisov
Odprava ovir na obstoječih objektih.	Občina Renče – Vogrsko	Obdobje 2010 – 2014	Občinski proračun Sredstva z razpisov
Ureditev reliefnih talnih označb.	Občina Renče – Vogrsko Medobčinsko društvo slepih in slabovidnih	Obdobje 2010 – 2012	Občinski proračun
Tolmač za gluhe in naglušne pri vseh uradnih postopkih.	Svet za invalide Medobčinsko društvo za gluhe in naglušne	Obdobje 2010 – 2014	Občinski proračun

Cilj: Razvijati podporno okolje, službe in programe, ki bodo omogočali čim bolj neodvisno življenje invalidov in poudarjali njihove sposobnosti.

POTREBNI UKREPI	NOSILEC	ČASOVNI OKVIR	VIR FINANCIRANJA
Razvoj javnih služb, ki urejajo vprašanja invalidov (pomoč na domu, institucionalno	Občina renče – Vogrsko VDC Stara Gora Center za socialno	Obdobje 2010 – 2014	Proračun posameznih ustanov

varstvo, družinski pomočnik, osebna pomoč, zaposlitev pod posebnimi pogoji).	delo Urad za delo		
Izgradnja doma za starostnike in osebe s posebnimi potrebami.	Občina Renče Vogrsko Dom ostarelih Nova Gorica Dom ostarelih Gradišče nad Prvačino Center za soc. delo	Obdobje 2010 – 2013	Občinski proračun Plačila uporabnikov
Izgradnja doma za starostnike in osebe s posebnimi potrebami.	Občina Renče Vogrsko Dom ostarelih Nova Gorica Dom ostarelih Gradišče nad Prvačino Center za soc. delo	Obdobje 2010 – 2013	Občinski proračun Plačila uporabnikov
Socialno varstvo, ki ga izvajajo javni zavodi, zasebniki, društva, nevladne organizacije na področju občine.	Občina Renče – Vogrsko	Obdobje 2010 – 2014	Občinski proračun Državni proračun Lastna sredstva akterjev
Rehabilitacijski programi, ki jih izvajajo posamezna društva invalidov.	Društva invalidov	Obdobje 2010 – 2014	Občinski proračun Državni proračun Lastna sredstva društev Donatorstvo
Vrtci in šole naj izvajajo naloge vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami v sodelovanju z Ministrstvom za šolstvo in	Občina Renče – Vogrsko Vrtec Šola	Obdobje 2010 – 2014	Občinski proračun Sredstva javnih zavodov

Šport, na osnovi izdelane odločbe o usmeritvi.			
Spodbujanje podjetij za zaposlovanje invalidov in priprava zaposlitvenega sejma.	Svet za invalide	Obdobje 2010 – 2014	Državni proračun Sredstva podjetij
Spodbujanje invalidov k udeležbi v kulturnih in športnih dejavnostih.	Kulturna društva Športna društva	Obdobje 2010 – 2014	Občinski proračun Sredstva z razpisov Donatorstvo Invalidska društva

Cilj: Izboljšati osveščanje in osveščanje občanov o pravicah in potrebah v občini.

POTREBNI UKREPI	NOSILEC	ČASOVNI OKVIR	VIR FINANCIRANJA
Sprotno obveščanje javnosti o vprašanjih, dogajanjih, uspehih,..., ki zadevajo invalide.	Občina Renče – Vogrsko Društva invalidov Uredniški odbor za Občinski list TV Primorka, TV Vitel	Obdobje 2010–2014	Občinski proračun Lastna sredstva društev in institucij
Na spletni strani občine se pripravi portal s celovitim informiranjem o delovanju invalidskih društev po področjih.	Občina Renče – Vogrsko Društva invalidov	Obdobje 2010 – 2014	Občinski proračun

Modela žal nisem mogla preizkusiti, želim pa, da se občinski svet seznani z njim in ga uvede v svoj sistem dela. Šele takrat bom lahko odgovorila na vprašanje, ali je bil cilj dosežen. Zato hipotezo, da je »*model standardnih pravil ustrezno orodje za povečanje integracije oseb s posebnimi potrebami v lokalno skupnost*«, ne morem niti potrditi niti zavreči.

5 ZAKLJUČEK S PREDLOGI

Invalidnost pomeni drugačnost in kot takšna tudi ostaja. Želimo pa si, da bi postala vsakdanjost. Vsakdanjost pomeni pravico do izbire, pravica do izbire pomeni svobodo, svoboda pa je temeljni pogoj za kakovostno življenje.

Zgodnje učenje otrok o različnosti pripomore k spoznanju, da je človeško življenje mnogostrano. Takšno učenje je vseživljenjsko, saj se učimo da znamo, da delamo, da lahko skupaj živimo in se skupaj razvijamo.

Inkluzija se ne zgodi, ampak je to proces, ki se razvije skozi čas, njen uspeh pa je odvisen od postavljenih temeljev. Gre za proces, kjer ustvarjamo različne nove učne stile za različne potrebe učencev. Ob tem je potrebno upoštevati individualne potrebe in razvijati ustrezne oblike in mehanizme za njihovo uspešno vključevanje, kar je tudi naloga lokalne skupnosti.

Socialno vključevanje predstavlja posamezniku občutek vključenosti v družbo, kjer drug drugega spoznavamo, spoštujemo in se učimo medsebojnega dialoga. Pri tem se nam poraja vrsta dilem: spopasti se s predsodki, sprejemati nepopolnost ljudi, ustvariti za vse enake pogoje, oblikovati in dopolnjevati miselnost ljudi, spoštovati drugačnost in nenazadnje sprejeti osebe s posebnimi potrebami v celovit družbeni sistem.

Prav te dileme so ustrezno gonilo, da začnemo delati na osveščenosti ljudi. Še naprej je potrebno graditi in raziskovati v smeri socialne kohezije, tako v okviru šolskega dela kot v okviru družbenega prostora. Projekt Vrabček upanja ni enoletni projekt, ampak poteka že več let zapored in z vključevanjem lokalnih skupnosti vanj bi ga lahko še povečali. Zajeli bi še ostalo populacijo oseb s posebnimi potrebami, ki je v naše delo nismo vključili ter jo tako predstavili v vzgojnih institucijah (vrtcu in šoli) in širši javnosti. Želela bi, da bi se lahko zbližali tudi z drugimi društvi, v katera so vključene osebe s posebnimi potrebami in invalidi. Na ta način bi institucijo predstavili okolju, ki bi drugačnost oseb s posebnimi potrebami sprejelo kot kvaliteto in gonilno silo pri kreiranju novih interakcij. Preko aktivnosti, ki bi drugačnost postavile v ozadje in bi v ospredje prišlo sodelovanje, bi se počasi podirali zidovi strahu, negotovosti, nevednosti.

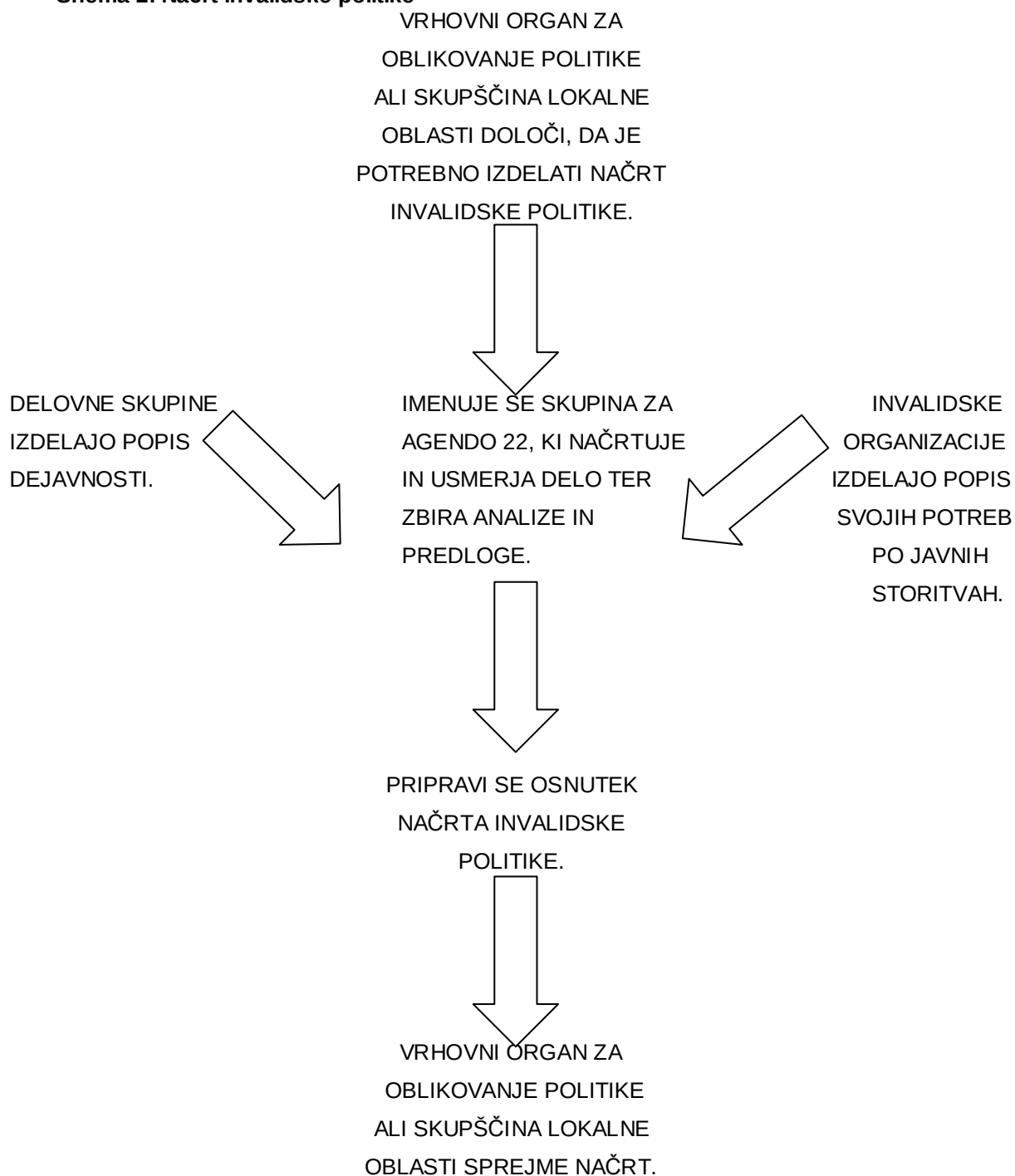
V ozadju ostaja odprto vprašanje, ali bi bilo mogoče sistemsko uokviriti tovrstne vsebine v učni načrt kot stalnico ali pa bo sodelovanje ostalo na dobro pripravljenih temeljih, ki smo jih pripravili tekom celega šolskega leta.

Podobno kot v občini Renče - Vogrsko je stanje tudi drugod po Sloveniji. V nekoliko večji meri se grajeni prostor prilagaja potrebam invalidov v večjih mestih, manj na podežlju.

Stanje je odvisno tudi od tega, koliko so vodstva posameznih občin in pristojnih institucij zainteresirana za spremembe. Temu področju bo v bodoče potrebno nameniti več pozornosti in vložiti več truda za izpeljavo zastavljenih projektov.

Popolni analizi prostora in izdelavi rešitev grajenih ter funkcionalnih ovir v občini bi bilo potrebno nameniti več časa, predvsem pa to ne bi smelo biti delo nekaj ljudi, ampak skupine strokovnjakov z različnih področij. Prav bi bilo, da bi k sodelovanju povabili tudi invalide, predstavnike občine in lokalne skupnosti. V raziskavi sem ugotovila, da se Agenda 22 ne izvaja, kot je zastavljena, saj invalidi niso vključeni v soodločanje v lokalni skupnosti. Pri načrtovanju invalidske politike pa igra ključno vlogo pravilo: Nič o invalidih brez invalidov.

Shema 2: Načrt invalidske politike

Vir: Agenda 22, 2006:20

Predlagam, da se občinski svet seznani s to nalogo in da se ta sistem, kot ga predlaga Agenda 22, uveljavi in uporabi pri oblikovanju invalidske politike v lokalni skupnosti. Svet lokalne skupnosti sprejme načrt oblikovanja invalidske politike in njenega izvajanja. S tem bi uresničevali polnost integracije tudi na načelih inkluzije. Tako se ne bi samo invalidi prilagajali okolju, ampak bi se tudi širša lokalna skupnost prilagodila njim.

Opazila sem, da so tudi invalidske organizacije premalo organizirane in v javnosti premalo slišane. Dobrodošla bi bila pomoč prostovoljcev pri njihovem delu (podobno, kot jo opravljam sama v Društvu gluhih in naglušnih Severne Primorske), saj bi se na tak način artikulacija in definiranje potreb okrepila in privedla do boljšega sporazumevanja med vsemi. Posledica takega druženja bi bil učinkovit načrt izvajanja invalidske politike.

6 LITERATURA

Literatura v slovenskem jeziku:

- AGENDA 22 (2006). *Lokalne oblasti: navodila za načrtovanje invalidske politike za lokalne oblasti*. Ljubljana: NSIOS.
- *Akcijski program za invalide 2007 – 2013*. (2006). Ljubljana: Vlada RS.
Dostopno na: <http://www.mddsz.gov.si/nc/si/splosno/cns/novica/article/12106/5367/>
(1.10.2010)
- Ciperle, Jože, Vovko, Andrej (1988, 1999, 2002). *Šolstvo na slovenskem skozi stoletja (1.,2.,3.)*. Ljubljana: Slovenski šolski muzej.
- Egg, Maria (1976): *Moj otrok je drugačen*. Zveza društev za pomoč duševno prizadetim, Ljubljana.
- Flaker, Vito (1998). *Odpiranje norosti: vzpon in padec totalne ustanove*. Ljubljana: NUK.
- Galeša, Mirko (1993). *Specialna metodika individualizacije*. Radovljica: Didakta.
- Kavkler, Marija (2006). *Učne težave v osnovni šoli*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Kavkler, Marija et al. (2008). *Razvoj inkluzivne vzgoje in izobraževanja*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo
- Kobal Grum, Darja, Kobal, Barbara, Celeste, Marie (2009). *Poti do inkluzije*. Ljubljana: Pedagoški inštitut, Ljubljana.
- *Konvencija Združenih narodov o pravicah invalidov* (ratifikacija 2.4.2008; MKPI, Ur. l. RS-MP, št. 10/2008).
- Krajncan, Mitja (1998). *Socialna pedagogika*. V: *Sodobna pedagogika*, letnik 2, št. 1.
- Krek, Janez (1995). *Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Lamovec, Tanja (1995). *Ko rešitev postane problem in zdravilo postane strup*. Ljubljana: Lumi.
- Lavrinc, Tatjana (2009). *Vključevanje oseb s posebnimi potrebami v lokalno okolje*. Magistrsko delo. Ljubljana: PeF.
- Lebarič, Nada, Kobal – Grum, Darja, Kolenc, Janez (2006). *Socialna integracija oseb s posebnimi potrebami*. Radovljica: Didakta.
- Lesar, Irena, Peček, Mojca (2009). *Šola za vse? Ideja inkluzije v šolskih sistemih*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, Ljubljana.

- Magajna, Lidija (2008). *Učne težave v osnovni šoli: problemi, perspektive, priporočila*. Ljubljana: zavod RS za šolstvo. Dostopno na: http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/ministrstvo/Publikacije/Ucne_tezave_v_OS_monografija.pdf (1.10.2010)
- Meh, Duška (2006). *Drugačnost*. Zdravniški prispevki. Dostopno na: <http://www.drustvo-paralj.si> (1.10.2010)
- Mesec, Blaž, Lamovec, Tanja (1998). *Uvod v kvalitativno raziskovanje v soc. delu*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Opara, Božidar (2005). *Otroci s posebnimi potrebami v vrtcih in šolah*. Ljubljana: Centrokontura.
- Opara, Božidar (2009). *Vloga in naloga vrtcev in šol pri vzgoji in izobraževanju otrok s posebnimi potrebami*. Ljubljana: Centerkontura.
- *Opomnik za pripravo analize stanja in pripravo občinskega akcijskega načrta*.
Dostopno na: <http://www.zdis.si> (1.10.2010)
- Ostanek, Franc (1964). *Šolski sistem na Slovenskem od leta 1774 do 1963*. Ljubljana: Slovenski šolski muzej.
- Pogačnik – Toličič, Slavica (1989): *Sožitje zdravih in prizadetih sorojencev*, v: Naš zbornik, št.4, str.38-40.
- Prešeren, Petra (2006). *Invalidom prijazna občina Ig*. Diplomaska naloga. Ljubljana: Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo.
- Sardoč, Mitja (2006). *Pravice otrok s posebnimi potrebami do inkluzivnega izobraževanja*. V: Založnik, Borut (ur.). *Otroci s posebnimi potrebami: integracija in inkluzija*. Nova Gorica: Educa. (str. 9-14)
- Schmidt, Vlado (1963). *Zgodovina šolstva in pedagogike na slovenskem*. Ljubljana: DZS.
- Skalar, Vinko (1997). *Socialni pedagog in socialna integracija otrok s posebnimi potrebami v osnovno šolo*. V: Sodobna pedagogika, št. 4: str. 57 – 62.
- Skalar, Vinko (1999). *Osebe s posebnimi potrebami – koncept iztočnice*. V: Sodobna pedagogika, 50, št. 1: str. 120 – 137.
- Skalar, Vinko (2003). *Socialna integracija otrok z vedenjskimi in čustvenimi težavami v osnovni šoli*. Šolsko svetovalno delo. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Tomori, Martina (1999). *Psihijatrija*. Ljubljana: Medicinska fakulteta univerze v Ljubljani.
- Židan, Alojzija (2007). *Vzgoja za evropsko demokracijo*. Ljubljana: FDV.
- Wraber, Tomaž (2010). *Prepoznavanje slepote bi zmanjšalo strah videčih pred tistimi, ki ne vidimo...* Dostopno na:

http://www.siol.net/slovenija/aktualno/2010/10/terankosir_tomazwraber_prepoznavanje_slepote_bi_zmanjsalo_strah_videcih.aspx (1.10.2010)

Literatura v tujem jeziku:

- Dyson, Alan, Millward, Alan (2003). *Inclusion, participation, and democracy*. UK: University of Stirling.
- Bratanič, Marija (1991). *Mikropedagogija interacijsko – komunikacijski aspekt odgoja*. Zagreb: Školska knjiga.
- Parolin, Isabel (2010). *Imparare a includere. Guida per l'educazione speciale*. Trento: Centro Studi Erickson.
- Daniels, Harry (2000). *Special education re – formed*. London: Falmer Press.
- Dyson, Alan, Millward, Alan (2000). *Schools and special needs: issues of innovation and inclusion*. London: Paul Chapman Publishing Ltd.
- Moschini, Marco (2007). *Educare lo sguardo. I bambini incontrano le diversita'*. Trento: Centro Studi Erickson.
- Sabatini, Alessandra (2009). *Una scuola che accoglie*. Roma: Junior.
- Thomas, Gay et al. (1998). *The making of the inclusive school*. London: Routledge.

Zakonodaja:

- Nacionalne usmeritve za izboljšanje dostopnosti grajenega okolja, informacij in komunikacij za invalide, Ur. l. RS, št. 113/2005.
Dostopno na:
http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/invalidi/aktualno_pri_zakonodaji/
(1.10.2010)
- Odlok o denarni pomoči, Ur. l. RS 18/2008 – UPB.
- Pravilnik o tehničnih pripomočkih, Ur. l. RS, št. 41/1998.
- Pravilnik o zahtevah za zagotavljanje neoviranega dostopa, vstopa in uporabe objektov v javni rabi večstanovanjskih stavb, Ur. l. RS, št. 97/2003.
- Stanovanjski zakon, Ur. l. RS, št. 69/2003, 57/2008.
- Statut občine Renče – Vogrsko.
- Zakon o delovnih razmerjih, Ur. l. RS, št. 42/2002, 103/2007.
- Zakon o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih oseb, Ur. l. RS, št. 41/1983.
- Zakon o graditvi objektov, Ur. l. RS, št. 102/2004, 13/2005.
- Zakon o invalidskih organizacijah, Ur. l. RS, št. 108/2002.

- Zakon o javnem naročanju, Ur. l. RS, št. 128/2006, 16/2008.
- Zakon o lokalni samoupravi, Ur. l. RS, št. 94/2007-UPB2, 27/2008.
- Zakon o osnovni šoli, Ur. l. RS, št. 81/2006-UPB3, 102/2007.
- Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, Ur. l. RS, št. 109/2006-UPB4.
- Zakon o socialnem varstvu, Ur. l. RS, št. 3/2007-UPB2, 23/2007.
- Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih, Ur. l. RS, št. 110/2006-UPB2, 10/2008.
- Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika, Ur. l. RS, št. 96/2002.
- Zakon o usmerjanju otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami, Ur. l. RS, št. 3/2007-UPB1.
- Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov, Ur. l. RS, št. 16/2007.

Spletne strani društev:

- Center za socialno delo: <http://www.csdgorica.si>
- Društvo civilnih invalidov vojn Primorske: <http://www.zdcivs-zveza.si>
- Društvo gluhih in naglušnih severne Primorske: <http://www.dgnsp.si>
- Društvo gluhoslepih Slovenije »Dlan«: <http://www.gluhoslepi.si>
- Društvo Ozara Nova Gorica: <http://www.prostovoljstvo.org>
- Društvo Sožitje Nova Gorica: <http://www.zveza-sozitie.si/nova-gorica.html>
- Društvo vojnih invalidov severna Primorske: <http://www.zdvis.si>
- Medobčinsko društvo slepih in slabovidnih Nova Gorica: <http://www.drustvo-mdssng.si>
- Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve RS: <http://www.mddsz.gov.si>
- Splošna bolnišnica Franca Derganca Šempeter pri Gorici: <http://www.bolnisnica-go.si>
- ŠENT Nova Gorica: <http://www.sent.si>
- VDC Nova Gorica: <http://www.vdcng.si>
- Zavod RS za zaposlovanje: <http://www.ess.gov.si>
- Zdravstveni dom Nova Gorica: <http://www.zd-go.si>
- Zdravstveni dom Šempeter pri Gorici: <http://www.zd-go.si/zdravstveni-dom.sempeter>
- Zveza delovnih invalidov Slovenije: <http://www.zveza-zdis.si>
- Želva d.o.o., oddelek Nova Gorica: <http://www.zelva.si>

7 PRILOGE

VPRAŠANJA, NAMENJENA OTROKOM:

- V šoli imaš prav gotovo veliko prijateljev. Mene pa zanima, kateri je tisti prav poseben prijatelj (prijateljica) in kaj je na njem (njej) tako posebnega.
- Naš vrtec obiskuje fantek, ki je čisto poseben, drugačen od nas. Mi lahko opišeš, kaj posebnega in zanimivega si opazil(a) pri njem?
- V tem letu smo obiskali čisto posebno hišo, bolnišnico v Stari Gori. Koliko zanimivosti smo tam spoznali. Kaj vse smo videli in koga smo spoznali?
- Kdo pa je prišel k nam na obisk v šolo? (*obisk fanta iz Zveze gluhih*).
- Kako misliš, da se počutijo vsi ti otroci in ljudje, ki imajo drugačne potrebe od nas? (*so slepi, gluhi, gibalno ovirani, s čustvenimi težavami,...*)
- Kaj bi pa ti naredil(a), če bi tak otrok želel biti tvoj prijatelj?
- Kako misliš, da bi tvoji starši sprejeli tvojega novega prijatelja v vašo družino, če bi se večkrat srečevali ali kam skupaj odšli (npr. na izlet)?

VPRAŠANJA, NAMENJENA UČITELJICI:

- Z otroki delate že vrsto let. Ali mi lahko na kratko predstavite vaše neposredne izkušnje z integracijo / inkluzijo otrok s posebnimi potrebami v vaši skupini (razredu).
- Zakaj je zgodnje odkrivanje primanjkljajev, ovir in motenj pri otrocih pomembno?
- Kaj pa vključevanje otrok s posebnimi potrebami v redne oblike vrtca in šole, je to za vas breme ali vam pomeni nove izzive?
- Kadar vas seznani, da v vašo skupino (razred) vstopa otrok s posebnimi potrebami, kako na to pripravite ostale otroke (učence) in njihove starše?
- Mislite, da otroci s posebnimi potrebami lahko živijo normalno socialno življenje?
- V Stari Gori ste imela priložnost opazovati reakcije otrok ob srečanju z drugačnimi vrstniki. S kakšnimi vtisi ste se vrnila v šolo?
- S celoletnim sodelovanjem v projektu, ki so ga pripravile vzgojiteljice v vrtcu, ste želela na igriv in zanimiv način približati šolskim otrokom svet drugačnih otrok. So bili vaši cilji in pričakovanja izpolnjena? Kakšen pa je bil odziv staršev?
- Z vašim delom, trudom in zagnanostjo osveščate otroke in njihove starše, da so med nami tudi otroci in odrasli, ki imajo drugačne potrebe od nas. Hvala, ker to počnete.

VPRAŠANJA, NAMENJENA STARŠEM:

- Na roditeljskem sestanku vam vzgojiteljica / učiteljica pove, da v vašo skupino (razred) prihaja otrok s posebnimi potrebami. Na kaj najprej pomislite?
- V letošnjem letu so otroci obiskali bolnišnico v Stari Gori. Ali ste vašega otroka posebej pripravljali na ta dogodek, ali ste priprave prepustili učiteljici?
- Vas je bilo strah, kako bo vaš otrok reagiral na to novo okolje?
- Najverjetneje se je vaš otrok vrnil z obiska poln vtisov. Kako ste sprejemali njegove odzive? (*pogovor, zanimanje, navdušenje, zavračanje, utišanje,...*)
- Kako bi odreagirali, če bi vaš otrok pripeljal domov prijatelja (prijateljico), ki bi bila oseba s posebnimi potrebami?
- Z otrokom se sprehajata ob cesti. Približuje se vam oseba s posebnimi potrebami. Otrok vas začne spraševati, kaj ji je, zakaj je taka, kaj se ji je zgodilo... Kako odreagirate?
- Zakaj je dobro, da otroke že od malih nog osveščamo o prisotnosti oseb s posebnimi potrebami v naši družbi?

